Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 16 april 2011

ACHTERGROND
3
Schulden
en dan?

LITERATUUR
7
‘Terug tot
Tovar’ (5)

ONDERWIJS
14
‘Fikkie’ in de
Cariben (3)

Hoogbegaafdheid: ‘Fijn en lastig’

“Graag willen wij meer aan het eiland Curaçao bieden op het gebied van hoogbegaafdheid bij kinderen omdat er weinig over bekend is.” Marie-Thérèse Bruys, orthopedagoge, is vanaf 24 april tot en met 4 mei weer op Curaçao om kinderen te onderzoeken en te testen.

Tekst: Sashina Rosario

Deze keer gaat zij ook cursussen aan scholen en workshops aan ouders geven op het gebied van hoogbegaafdheid bij kinderen. In oktober 2009 was zij voor het eerst op het eiland, waarbij zij behalve het onderzoeken en testen van kinderen, ook een lezing gaf over het jonge hoogbegaafde kind. Haar bezoek was een groot succes.

Moeder Winterberg: “Mijn oudste zoon kreeg steeds meer problemen naarmate hij ouder werd. Vanaf het begin was hij een ‘ander kind’. Hij wilde niet met kinderspeelgoed spelen, liep zonder te kruipen of te oefenen vrijwel direct met tien maanden en sprak vanaf 1,5 jaar hele volzinnen met het gebruik van moeilijke woorden. Hij had een onverzadigbare honger naar kennis en informatie, richtte zich op diepe filosofische vraagstukken over het leven en ving veel op vanuit zijn omgeving. Al snel gaf hij aan dat hij naar de grote school wilde. Helaas bleek ook dat te weinig uitdaging voor hem. Hij werd huilerig, steeds bozer en reageerde gevoelig. Ook wilde hij steeds meer uitdaging, iets waar de school helaas niet voor kon zorgen. Het was duidelijk dat hij anders dacht en de wereld anders beleefde, maar om een ingang hierin te vinden leek een onmogelijke taak.”
“Omdat hij niet de juiste begeleiding kreeg vanuit zijn hoogbegaafd zijn (wat nu is vastgesteld), ontwikkelden zich de volgende problemen: niet kunnen slapen, buikpijn en hoofdpijn, slechte concentratie, dagdromen, agressiviteit, woede-aanvallen, depressiviteit, te veel aanpassen, onderpresteren, leerproblemen, clownesk gedrag, niet naar school willen, zich anders voelen, grote verschillen in gedrag thuis en op school, faalangst, chronische vermoeidheid, hyperactiviteit, bemoeizuchtigheid en een te groot verantwoordelijkheidsgevoel.”

“Op het eiland kon ik niet de juiste hulpverleners vinden die mijn zoon begrepen en tevens zijn school konden bijstaan. ‘Hij was geen Einstein, maar een gewoon kind waar problemen mee waren door thuis, want op school gedroeg hij zich zoals het hoorde.’ Ik wilde hem laten testen of hij inderdaad hoogbegaafd was, maar op Curaçao waren daar helaas geen mogelijkheden voor bij jonge kinderen (hij was vijf). We besloten toen om orthopedagoge Marie-Therèse Bruys over te laten komen uit Nederland. Zij heeft met veel succes onze oudste getest en onderzocht en van adviezen voorzien. Ook heeft zij de school van concrete adviezen voorzien en begeleidt zij hem nog steeds, nu we in Nederland wonen.”

Een interview met Marie-Thérèse Bruys ter kennismaking:

Waar komt u vandaan?
“Ik ben in Nederland geboren, in Rotterdam. Na vele jaren in de grote stad te hebben gewoond, woon ik nu op het platteland in Brabant, in Ossendrecht.”

Waarom hebt u voor dit vak gekozen van orthopedagoog?
“Ik wist al jong dat ik iets met kinderen en hulpverlening wilde gaan doen. Echter, na mijn middelbare school heb ik niet echt een bewuste keuze gemaakt. Ik was toen nog heel onbewust, maar als vanzelf kreeg ik te maken met studies rond kinderen en jeugdigen.”
“Toen ik wat ouder werd, zo rond mijn 24e, werd het mij steeds duidelijker. Ik wist steeds beter wat ik wilde. Op een gegeven moment zat ik in de collegezaal en kregen wij als studenten te horen wat we allemaal moesten doen om een universitaire graad te behalen in de pedagogiek. Ik weet nog dat ik toen dacht: ‘Het maakt mij niet uit wat ik ervoor moet doen, ik ga dit halen.’ Ik wist eigenlijk helemaal niet wat het inhield in de praktijk, maar mijn intuïtie en gedrevenheid gaven het aan. Pas later, nu na 25 jaar het vak te hebben uitgeoefend, begrijp ik, waarom ik toen zo graag orthopedagoog wilde worden.”
“Het is een vak waar je je onuitputtelijk in kunt storten. Niet alleen omdat ouders, leerkrachten en vooral kinderen het heel hard nodig hebben, maar ook omdat het nog een hele jonge wetenschap is, waarbij nog heel veel te ontdekken, te ontwikkelen en te leren valt. Je bent nooit uitgeleerd als orthopedagoog.”

Wat is het verschil tussen orthopedagogiek en kinderpsychologie?
“Van oudsher richtte een orthopedagoog zich meer op de opvoeding en omgevingsfactoren van het kind en richt een kinderpsycholoog zich meer op het kind zelf.
In de loop der jaren, toen deze disciplines zich nader ontwikkelden, is dit verschil meer verzand. In toenemende mate richten zowel kinderpsychologen als orthopedagogen zich op de ontwikkeling van het kind en alle factoren die hiermee gemoeid gaan.”

Wat is hoogbegaafdheid?
“Het begrip hoogbegaafd is geen objectief vastgesteld begrip. Er worden verschillende invullingen aan gegeven. De meest gehanteerde omschrijving van hoogbegaafdheid is als volgt. Hoogbegaafd is als je een hoge intelligentie hebt. Deze intelligentie kan gemeten worden via een intelligentietest. Het resultaat dient dan hoger te zijn dan 130. Daarnaast dien je in sterke mate over doorzettingsvermogen en vindingrijkheid te beschikken. Er zijn nog vele andere factoren die bepalen in hoeverre hoogbegaafdheid aanwezig is bij kinderen en jeugdigen. Het is een uitgebreid concept. Meer hierover kan men bijvoorbeeld lezen in boeken als ‘De begeleiding van het hoogbegaafde kind’ en ‘Als je kind (g)een Einstein is’.”

Wat maakt hoogbegaafde kinderen anders dan gemiddelde kinderen?
“Hoogbegaafde kinderen zijn op veel manieren anders dan gemiddelde kinderen. Ten eerste denken ze veel meer na. Dit denken kan een voordeel zijn, maar absoluut ook een nadeel. Door dit vele denken wordt hun algehele ontwikkeling beïnvloed. Ze reageren anders op cognitief gebied, maar ook op sociaal en emotioneel gebied. Daarnaast denk ik dat het gemiddelde kind ook niet bestaat. Ieder kind heeft wel iets eigens, iets anders of is behept met ervaringen, een ziekte of achtergrond, die de ontwikkeling of het functioneren beïnvloedt.”

Werkt u met alle kinderen, of alleen met hoogbegaafde kinderen?
“Ik werk met verschillende kinderen en jeugdigen. Dit doe ik bewust, daar ik geen tunnelvisie wil krijgen door alleen met hoogbegaafde kinderen te werken. Ik wil me breed blijven ontwikkelen als orthopedagoog. Ik merk dat het mes vaak aan twee kanten snijdt. Aspecten die voor hoogbegaafde kinderen relevant zijn kunnen voor allerlei andere kinderen ook relevant zijn.”

Wat doet u nog meer behalve het begeleiden en testen van kinderen?
“Ik geef lezingen en cursussen en schrijf boeken.”

Wat maakt dat u anders bent dan anderen die werken met hoogbegaafde kinderen?
“Ik ben denk ik niet anders dan anderen die met hoogbegaafde kinderen werken. Er zijn meerdere bureaus in Nederland die zich richten op hoogbegaafde kinderen. Echter, ieder ontwikkelt een eigen richting en stijl. Ik ben sterk georiënteerd op de persoonlijke ontwikkeling gerelateerd aan het hoogbegaafd zijn. Anderen zijn bijvoorbeeld meer gericht op de leerstof of op didactische methodes. Daarnaast is de persoonlijkheid van de onderzoeker belangrijk, daar deze toch ook de werkwijze beïnvloedt.”
“Ik sta denk ik bekend om mijn streven om hoogbegaafde kinderen zich zo evenwichtig mogelijk te laten ontwikkelen, niet alleen cognitief maar ook sociaal en emotioneel. Ouders en leerkrachten zijn voor mij ook heel belangrijk en die betrek ik veel in mijn werkwijze.”

Hoe kwam u op Curaçao terecht, en hebt u nog meer plannen om internationaal te gaan?
“Ik was anderhalf jaar geleden voor het eerst op Curaçao en heb toen een hele fijne tijd gehad. Ik werd uitgenodigd door de familie Winterberg en heb hun zoontje getest. Daarnaast heb ik nog enkele andere kinderen onderzocht en een lezing gehouden.”
“Ik heb zeer zeker internationale ambities. Ik hoop dat mijn boeken vertaald worden en over de landsgrenzen gaan. Of dit zal gebeuren en hoe weet ik nog helemaal niet. Ik sta er wel voor open.”

Wat kunnen geïnteresseerden van de workshops en cursussen die u gaat geven verwachten?
“Wat mensen tijdens de workshops kunnen verwachten: een beetje theorie rond hoogbegaafdheid - wat is hoogbegaafdheid, waar kan je op letten, wat zijn positieve en negatieve aspecten rond hoogbegaafd zijn. Daarnaast ook aandachtspunten rond de opvoeding en begeleiding van een hoogbegaafd kind - wat zijn algemene aandachtspunten om een hoogbegaafd kind te ondersteunen in zijn ontwikkeling, waar moet je aan denken als het gaat om hoogbegaafdheidsproblematiek, wat kan je hieraan doen.”
“Over de inhoud van de cursussen, deze cursussen zijn gericht op professionals, die met hoogbegaafde kinderen en jeugdigen werken. De inhoud is als volgt: Wat is hoogbegaafdheid? Waar dien je op te letten in het onderwijs aan hoogbegaafden? Wat zijn de valkuilen in de schoolse ontwikkeling van een hoogbegaafd kind? Wat kan je hieraan doen? Nadere bespreking van aspecten rond hoogbegaafdheid, zoals cognitief perfectionisme, sociaal perfectionisme en werkhoudingsproblematiek en een hoge graad van gevoeligheid.”

Wat voor boodschap zou u willen geven aan ouders van hoogbegaafde kinderen?
“Voor ouders van hoogbegaafde kinderen is het vaak van belang de juiste stappen te nemen op de juiste momenten. Zij moeten creatief zijn en met hun kind meedenken, daar het kind zich vaak op een heel eigen, unieke manier ontwikkelt en het reguliere onderwijs hier vaak te star voor is. Twijfel niet aan jezelf en laat je niet leiden door gedachtegangen en denkbeelden van anderen. Zoek de juiste hulp, laat jezelf inlichten en zoek goede deskundigen, als dit nodig is.”

Wat voor boodschap zou u willen geven aan leerkrachten van hoogbegaafde kinderen?
“Voor leerkrachten is het van belang dat zij kennis opdoen over hoogbegaafde kinderen door het lezen van boeken en het volgen van cursussen en onderlinge informatie-uitwisseling.”
“Dit omdat een hoogbegaafde leerling vaak essentieel iets anders nodig heeft in het onderwijs dan dat standaard, regulier wordt aangeboden. Door deze kennis kunnen problemen worden voorkomen en kunnen leerkrachten veel betekenen voor de ontwikkeling van het hoogbegaafde kind. Behalve kennis merk ik dat vooral de goede wil en de intentie om een hoogbegaafd kind te begrijpen een groot voordeel is.”

Tenslotte, wat voor boodschap zou u willen geven aan hoogbegaafde kinderen?
“Het is fijn dat je hoogbegaafd bent. Soms is het lastig, omdat je anders bent dan de meeste anderen en daardoor niet altijd goed begrepen wordt. Maar als je jezelf goed leert kennen en leert op een positieve manier anders te zijn, kan je enorm veel voordeel hebben van het hoogbegaafd zijn.

Voor meer informatie over onder meer Bruys’ haar werkwijze: www.kiew.nl of mail naar hb.curacao@gmail.com voor informatie betreffende de cursussen, workshops, onderzoeken en testen.

Marie-Thérèse Bruys

ÑAPA 2011
Nr. 11

‘Inspiratie’

Als u uw huidige make-up routine zat bent, dan is nu het perfecte ogenblik aangebroken om nieuwe inspiratie op te doen. In Santo Domingo presenteerde senior make-up artieste Gisel Calvillo interessante trendy looks voor het lenteseizoen. Verslaggeefster Denatra Osepa houdt u op de hoogte.

De vijfde aflevering van de feuilleton ‘Terug tot Tovar’ van eindredacteur Hans Vaders vindt u op pagina 7. Reacties hierover zijn altijd welkom.

In het algemeen kan worden gesteld dat de keuken van een land, van een eiland, evenals de daarbij behorende (eet)cultuur zich ontwikkelt op het platteland of vanuit het woud of de zee. Tasmanië heeft zo’n keuken met een keur aan endemische ingrediënten die alleen maar daar en nergens anders groeien of voorkomen. Die maken de keuken van dit ‘island of inspiration’ uniek. Op pagina 9 in Eten & Drinken kunt u erover lezen. Volgende week verstrekt May u enige smakelijke paasgerechten.

‘Sapatu bo ta mi amigu, den bon i malu...’, ‘Schoenen, jullie zijn mijn vrienden, door dik en dun’, zong tumbakoning Hendrik de Windt op 25 maart tijdens de officiële opening van de winkel COP Shoes & Braces. Je zult dus maar moeilijke voeten hebben, waardoor je niet met de gemiddelde confectieschoen uit de voeten kunt. Elaine Marchena toog op onderzoek uit en bericht daarover op pagina 10.

Op pagina 14 treft u de derde aflevering van ‘Fikkie’ in de Cariben van medewerker Fred de Haas. Over het onderwijs op de eilanden met name toegespitst op de instructietaal. De strijd tussen het Nederlands en de taal van de kleine Afrocaribische kinderen blijkt in ieder geval nog steeds een moeizaam gevecht.

Een fijn weekend!
De redactie

Colofon

BLADMANAGER
Karin Wooning
EINDREDACTEUR
Hans Vaders
ADVERTENTIES
Marloes Tak
VORMGEVING
Wendela Ataliede
Aan deze Ñapa werkten mee:
Monique Casimiri
Jorge Curiel
Verele Ghering
Pascale Dingemanse
Hans de Haan
Ineke de Haan
Fred de Haas
Margot Hack
Bob Harms
Lisette Keus
Judice Ledeboer
Elaine Marchena
Denatre Osepa
Sashina Rosario
Jan de Ruijter
Stimul-IT
Hans Vaders
May Voges
Ken Wong
Karin Wooning
Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Interreligieuze tolerantie:

Suriname als rolmodel?

Vanaf het moment dat je het vliegtuig uitstapt, word je omarmd door de vochtige, geurige lucht. Een lucht waarin de natuur haar aanwezigheid verraadt en zich laat gelden. Het dringt zich aan je op, op een niet geforceerde manier. Het domineert. Het is puur. Het is een vredige lucht.

Tekst en foto’s: Lisette Keus

In de straten van Paramaribo is het ook vredig: aan de waterkant zitten wat mannen met een flesje bier, op de markt is er vlijtige bedrijvigheid en ook in de rest van de stad hangt er een onverstoorbaar sfeertje. De houten huizen pronken statig met hun verleden - trots, ondanks de vervallen staat waarin sommige verkeren. Het is alsof je de geschiedenis kunt aanraken.

Interreligieus
Een paar van die dingen waar Suriname bekend om staat, de waterkant, de jungle, de huizen. Maar behalve dit, en nog vele andere culturele en nationale tradities en kenmerken, staat het land ook bekend om de interreligieuze tolerantie onder haar bevolking.

Vrouwen met hoofddoekjes verkopen hun mango’s die netjes opgestapeld liggen naast de koopwaar van een vrouw met een bindi (traditionele/religieuze decoratie van hindoestaanse vrouwen op hun voorhoofd). Terwijl aan de andere kant van hen een creoolse vrouw haar wintikruiden aan de man probeert te brengen. De grote culturele en religieuze diversiteit fluistert grenzeloze verhalen en mondaine histories - iedereen hoort elkaar, niemand reageert op elkaar. Suriname wordt internationaal geprezen om deze interreligieuze tolerantie, maar hoe moeten we de tolerantie in Suriname opvatten: is het louter verdraagzaamheid of leven de aanhangers van verschillende geloven werkelijk in volledige harmonie? En hoe werkt dit in het dagelijkse leven van Suriname door? Want hoe het ook zij, hoe is het mogelijk dat in een wereld waarin religie en afkomst reeds vele malen hebben geleid tot dood en verderf, in Suriname de moskee en de synagoge vredig naast elkaar staan?

Dialoog
In een brief van oktober 2008 op het Surinaamse gedeelte van de site van de Verenigde Naties wordt er over gesproken dat dit voornamelijk komt door de dialoog die er is tussen de geloven. Dit georganiseerd en gestimuleerd door de Interreligieuze Raad in Suriname (I.R.I.S., ook wel Interreligious Council): ‘Sinds 1989 is de Interreligieuze Raad in Suriname het platform voor overleg en dialoog tussen de belangrijkste religies in het land. Deze raad is samengesteld uit de belangrijkste vertegenwoordigers van deze religies. Leden van de Raad vergaderen ten minste tweemaal per maand om de geplande oecumenische activiteiten en hun positie inzake het overheidsbeleid zo nodig te bespreken. Het is opmerkelijk dat in het verleden deze instelling cruciaal is geweest in het brengen van oplossingen voor grote nationale politieke impasse. (...)

In situaties van cultureel en religieus pluralisme, is het steeds duidelijker dat wederzijds begrip en respect voor verschillen een belangrijke rol spelen in het handhaven van de eenheid die nodig is voor echte vooruitgang en om ervoor te zorgen dat het probleem van de interreligieuze of interetnische conflicten niet voorkomt.’

Langs elkaar
Freek L. Bakker, universitair docent interculturele theologie, hindoeïsme en boeddhisme aan de theologische faculteit van de Universiteit Utrecht schreef in 2007 het artikel ‘Interreligieus Suriname’. En hoewel het artikel van Bakker eerder gepubliceerd is dan de brief op de site van de Verenigde Naties, blijkt bij navraag bij de Interreligieuze Raad Suriname dat er anno 2011 geen verandering is in de samenstelling van de leden. “Onder onze leden vallen de christenen, hindoes en islamieten. De kleinere geloofsovertuigingen hebben zich nog niet aangemeld”, aldus een woordvoerster van de I.R.I.S.
Bakker schreef: “Men kan zeggen dat er langzamerhand een interreligieuze dialoog op gang is gekomen, althans aan de top van de religieuze organisaties. Maar er is ook nog veel weerstand, zeker bij de zogenaamde ‘evangelicals’. De eigen zending wordt snel gezien als belangrijker dan het interreligieuze werk, en dreigt hiermee te concurreren. Om die reden ontbreekt in de I.R.I.S. een officiële afvaardiging van de Evangelische Broedergemeente, de grootste protestantse kerk van het land. De hervormden en de lutheranen doen overigens wel mee. Verder ontbreken de aanhangers van de Afrikaanse en inheems indiaanse religies.”

“Gewelddadige interreligieuze conflicten zijn in het land onbekend. Toch lijkt die vrede mooier dan hij in werkelijkheid is. Het gaat namelijk niet om een vreedzame omgang van de mensen van de verschillende religies met elkaar, nee, men gaat eigenlijk niet of nauwelijks met elkaar om. Suriname is een land met slechts ongeveer 430.000 inwoners op een oppervlak van vier maal Nederland, van wie de meesten langs de kust wonen. Het is heel goed mogelijk om nauwelijks met mensen uit andere religieuze en etnische gemeenschappen om te gaan. Religie en etniciteit zijn nauw met elkaar verbonden. Een creoolse hindoe zul je niet tegenkomen, en tot voor kort ook geen hindoestaan die tot de pinkstergemeente behoort. Er waren wel hindoestaanse christenen, maar hun aantal was zeer gering. Die situatie is nu enigszins veranderd, omdat met name de volle-evangelie en pinkstergemeenten steeds meer hindoestanen weten te trekken. Desondanks blijft het waar dat mensen uit verschillende etnische gemeenschappen, zeker in de privésfeer, over het algemeen langs elkaar heen leven.”

Samen eigen
“Over het algemeen”, zegt Bakker, “want als we kijken naar de kalender met nationale feestdagen van Suriname, valt direct op dat de ‘Wereldreligiedag’, in het derde weekend van januari, een nationale feestdag is. Ook valt op dat verschillende geloven en culturele achtergronden hun eigen officiële nationale feestdag hebben die voor iedereen geldt, zoals Chinees nieuwjaar, Raksha Bandhan, offerfeest, dag van de inheemsen en kerst. En voor de verschillende bevolkingsgroepen is er ook nog een ‘dag van de immigratie’.
Ted Moggre, een willekeurige voorbijgangster in de Keizerstraat, heeft een verklaring voor de interreligieuze tolerantie, meer in de lijn van bovengenoemd fenomeen, feestdagen: “Iedereen is van oorsprong van een ander continent. Op de indianen na, heeft niemand eigenlijk het volle recht het land op te eisen. Het land hebben ze samen eigen gemaakt.”

Eén antwoord op de eerder gestelde vragen of het verdraagzaamheid is of leven in harmonie, is er dus niet. Maar feit blijft dat in Suriname mensen van verschillende culturen, geloven en achtergronden op een aangename manier samenleven. Ze lopen misschien de deur niet bij elkaar plat, maar een Chinees zou je wel degelijk kunnen betrappen met een roti-maaltijd. En ook tijdens kerst zijn er islamieten die hun familieleden opzoeken. Dus of de Surinamers nu verdraagzaam zijn of harmonieus, wat ze maar al te goed beseffen is dat ze allemaal dezelfde - met natuurlijke geuren doordrenkte - lucht inademen.

‘Raad van Kerken’

Op Curaçao kennen we niet zoiets als een interreligieuze raad zoals Suriname die kent. Wel hebben we hier de ‘Raad van Kerken’. Zij komen maandelijks bij elkaar en hebben als taak ‘het oecumenisch besef op het eiland te stimuleren, te zoeken naar vormen van samenwerking en zich gezamenlijk te bezinnen op het christelijk erfgoed en de uitdagingen die zich aan hen voordoen’. Pastoor Simon Wilson is voorzitter van de raad: “Op Curaçao komen de vertegenwoordigers van verschillende geloven maar sporadisch bij elkaar, zoals met ‘Dia di Kòrsou’. Het is alleen niet echt verenigd in een organisatie en dus ook niet politiek erkend zoals de ‘Raad van Kerken’. Wel hebben we goede banden met elkaar, daar niet van. Dat het niet bestaat is denk ik omdat de grootste groepen het christelijke geloof aanhangen en die zijn al verenigd in de ‘Raad van Kerken’. Maar wellicht dat we in de toekomst dit misschien wel gaan doen.”

Foto’s van de week

Het lijkt wel of hij vleugels van ragfijn gaas heeft, deze libelle, door deskundigen beschouwd als het eerste insect dat miljoenen jaren geleden op aarde ontstond. Het zijn bijzonder goede vliegers die zelfs achteruit vliegen als het moet. En belangrijker nog: ze vangen onder meer hinderlijke vliegen en muggen. Cees Prinsen zond deze mooie natuurfoto in.

Oma verklaarde zich bereid om de auto te wassen, maar vond toch wel dat ze best een beetje hulp kon gebruiken. Die hulp vond ze in de persoon van een enthousiaste Alec die zijn taak van autowasser in spe wel heel serieus opnam. Deze foto werd ingestuurd door tante Donna.
Heeft u een leuke foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Schulden en dan?

Pas op, geld lenen kost geld. Dit weet iedereen, maar men luistert hier niet naar, want men heeft geld nodig. De consument moet spenderen, de economie moet blijven draaien, dus er moet geld worden uitgegeven. Allereerst aan de eerste levensbehoeften als een dak boven het hoofd, schoon water en elektriciteit en voedsel, maar ook aan kleding en luxe artikelen.

Tekst: Judice Ledeboer

Het kan allemaal niet op en men wil meedoen. Men wil er netjes uitzien, men wil een auto hebben, men wil feestjes geven om de ander te laten zien dat 'het goed gaat'. Maar men kan al deze zaken niet betalen van het maandelijkse salaris en dan sluit men leningen af. Die mogelijkheid is er.

Het lenen van geld wordt al eeuwen gedaan. Nog niet zo lang geleden was lenen notdone. Als je iets wilde kopen moest je er maar voor sparen. Tegenwoordig is lenen heel gewoon en zijn er talloze banken en instanties waar men kan aankloppen voor een lening. Op het internet of zelfs via sms kunnen er tegenwoordig leningen worden afgesloten.

Geschiedenis

In de middeleeuwen was het vanuit de katholieke kerk verboden om rente te heffen over leningen. Katholieken leenden dus geen geld meer uit. Vanaf toen hebben veel joden deze taak overgenomen en ook vandaag nog zijn er veel joodse bankiers. Het maakte ze niet populair, omdat het heffen van rente als iets duivels werd gezien. Tegenwoordig nog is het in sommige islamitische staten nog altijd verboden om rente te heffen.

In de eeuwen daarna verdween het taboe op lenen weer en inmiddels kijkt niemand dus meer raar op van een lening. In de Tweede Wereldoorlog leenden de Verenigde Staten bijvoorbeeld geld aan andere landen om wapens volgens het cash-and-carry systeem te kopen. Dit was eigenlijk een vroege vorm van kopen op afbetaling. In Amerika is lenen nog steeds erg populair. Veel mensen hebben daar meer schulden dan bezittingen en veel aankopen worden met een creditcard gedaan. Deze leencultuur is een van de oorzaken van de kredietcrisis. Omdat mensen steeds meer wilden lenen om bijvoorbeeld een huis kopen, gingen banken meer risico's nemen om deze leningen mogelijk te maken. Zij verdienden namelijk veel geld aan deze leningen.

Ook op Curaçao is het mogelijk om geld te lenen. Steeds meer mensen lenen niet alleen voor hun huis, maar ook voor consumptiegoederen, zoals een nieuwe auto of een nieuwe televisie. Door de vaak hoge rentepercentages kan de schuld ongemerkt hard oplopen. Door het hebben van meerdere leningen kan men het overzicht volledig kwijt raken, wat dan ook hoe langer hoe meer gebeurt met alle gevolgen van dien. De stress door financiële problemen is bij veel mensen heel hoog. Dit heeft veel gevolgen voor het functioneren van de mensen in het dagelijkse leven en op het werk.

Zekerheid

Mensen die een vast inkomen hebben, lenen dikwijls in eerste instantie bij een bank. De bank heeft dan de 'zekerheid' dat de schuld kan worden afbetaald omdat er een vast inkomen is. Via banken zijn allerlei leningen te verkrijgen van persoonlijke leningen tot hypotheken en persoonlijke kredieten. Een hypotheek is een geldlening met een onroerend goed (meestal: een huis) als onderpand. Een huis is een waardevast object dat naar verwachting in de loop der jaren alleen maar in waarde zal toenemen. Een persoonlijk krediet sluit men af om wat geld achter de hand te hebben als er ineens grote uitgaven gedaan moeten worden. Hier wordt dikwijls ook een onderpand voor gevraagd.

Er zijn allerlei vormen van hypotheken en kredieten die allemaal hun eigen voorwaarden hebben. Mensen die leningen (of hypotheken en kredieten) afsluiten gaan uiteindelijk akkoord met deze voorwaarden en moeten zich houden aan de afspraken die er gemaakt zijn voor aflossing van deze leningen.

Maar wat gebeurt er als men niet goed met geld kan omgaan, als er te veel geld wordt uitgegeven, als men de pech heeft dat de koelkast en auto kapot gaan, terwijl men erop gerekend heeft dat die nog wel een paar jaar meekonden?

Beheersen

Of men ziet de nieuwste mode in de winkels hangen en men kan zich niet beheersen en die nieuwe kleding wordt toch gekocht of er is weer een nieuwe telefoon op de markt en men wil toch 'meedoen'. Men heeft het gevoel er niet bij te horen als die telefoon niet gekocht wordt. De bankpasjes van tegenwoordig zijn een uitkomst om toch iets te kunnen kopen, terwijl er niet voldoende geld is, want men mag 'rood' staan op rekeningen tot een bepaald maximum en 'volgende week krijg ik toch mijn salaris weer'.

Er zijn ook andere factoren die mensen in geldproblemen gebracht hebben en brengen, want de maandelijkse kosten voor water en elektra zijn de laatste jaren enorm gestegen, benzine is duurder geworden en ook de prijzen van de voedingsmiddelen zijn gestegen, terwijl de salarissen niet mee zijn gegroeid. Veel mensen hebben dan ook iedere maand te weinig geld en nemen er een tweede of derde baantje bij in de avonduren. De mensen die dat niet kunnen of willen opbrengen, wenden zich dan dikwijls tot andere kantoren dan banken, die geld lenen tegen woekerrentes. Maar daar kijkt men niet naar. Er is nú geld nodig.

Dit kortetermijndenken heeft veel mensen op het eiland in grote financiële problemen gebracht. Men spreekt zelfs van armoede bij een grote groep van de bevolking. De schulden bij veel gezinnen rijzen de pan uit en de problemen zijn vanzelfsprekend heel groot bij gezinnen waar geen inkomen is omdat de kostwinner werkloos is.

Ieder gezond denkend mens kan bedenken dat dit de criminaliteit (onder meer diefstal, overval, fraude), prostitutie en zwart werken bevordert, want als je geen geld hebt om je huur te betalen of om je kinderen te voeden, wat moet je dan?

Wat gebeurt er als men niet goed met geld kan omgaan, als er te veel geld wordt uitgegeven, als men de pech heeft dat de koelkast en auto kapot gaan, terwijl men erop gerekend heeft dat die nog wel een paar jaar meekonden?

Deze financiële zorgen hebben grote invloed op de mensen. Schulden komen echter niet alleen voor bij 'arme' mensen, maar ook bij mensen die een goed salaris hebben. Ze creëren echter schulden omdat ze meer willen dan ze zich eigenlijk kunnen veroorloven en dan begint de ellende, want het blijft dan niet bij één lening (schuld), maar men neemt een tweede lening en een derde en een vierde. Er zijn mensen die tien leningen hebben, waarbij ze het ene financiële gat dempen met het andere.

Incassobureaus

Maar het blijft niet bij de zorgen over de financiële problemen, want soms zijn de schulden zo hoog opgelopen dat de afbetalingen niet eens meer kunnen plaatsvinden en dan komen de schuldeisers in actie. Die schrijven eerst brieven met het verzoek om betaling. Als daar geen reactie op komt volgen er 'herinneringen' en als ook daar geen reacties op komen worden er incassobureaus of deurwaarders ingeschakeld om de facturen te innen. Mensen met schulden zitten vaak zo in de put dat ze de brieven niet eens openmaken, maar daarmee wordt het probleem alleen maar groter. De stress neemt daarmee toe, want men weet dat men achter hen aanzit om de rekeningen en/of schulden te innen.

Een incassobureau is een bedrijf dat schulden int. Dit doet het bedrijf in opdracht van een schuldeiser. De schuld is 'uit handen gegeven'. Voor de schuldenaar betekent dit, dat het contact vanaf nu via het incassobureau loopt en niet meer rechtstreeks met de schuldeiser. Voor zijn werkzaamheden brengt het incassobureau kosten in rekening. Deze moet de schuldenaar betalen boven op de reeds bestaande schuld. De kosten worden dus hoger. Dat is ook zo bij de schuld 'uit handen geven' aan een deurwaarder. Deze kan ook schulden innen in opdracht van een schuldeiser. Zijn mogelijkheden gaan echter verder dan een incassobureau. Een deurwaarder kan bijvoorbeeld een dagvaarding uitbrengen, beslag leggen, bijvoorbeeld boedel- of loonbeslag of een woning laten ontruimen. Een incassobureau op zich heeft geen wettelijke status. Als men niet reageert op brieven van een incassobureau dan zullen zij uiteindelijk een deurwaarder moeten inschakelen om de schuldenaar tot betalen te dwingen. Het is dus altijd verstandig te reageren op een brief van een incassobureau of een deurwaarder, want als dat niet gebeurt wordt de ellende alleen nog maar groter.

Bij mensen die een salaris hebben en hun financiële verplichtingen niet kunnen nakomen, kan de deurwaarder loonbeslag leggen op een (deel van) het inkomen. De werkgever wordt dan geïnformeerd, want een deel van het salaris wordt dan niet aan de werknemer betaald, maar gaat dan regelrecht naar de schuldeiser, waarmee de schuld wordt afgelost. Het is daarom raadzaam om al eerder bij de werkgever aan te geven welke problemen er spelen. Loonbeslag brengt immers ook extra werk voor de salarisadministratie met zich mee. Bovendien kan men de werkgever betrekken bij het zoeken naar oplossingen. Het is natuurlijk altijd goed om mogelijk loonbeslag te voorkomen. Dit voorkomt verhoging van de schuld door de extra kosten die de deurwaarder moet maken. Adviezen om loonbeslag te voorkomen zijn: neem op tijd contact op met de deurwaarder, maak een betalingsregeling en kom deze na en vraag hulp als men er zelf niet uitkomt.

Oplossen

Het allerbelangrijkste is natuurlijk om zo snel mogelijk uit de schulden te geraken. Mensen die tot over hun oren in de schulden zitten, kunnen dit meestal niet alleen oplossen. Op Curaçao zijn er helaas niet voldoende instanties die mensen helpen om schulden te saneren. Er is ook niet voldoende wetgeving op het gebied van de geldleners die tegen woekerrentes geld lenen.

De banken werken wel samen om de consument tegen zichzelf te beschermen. Het is dus niet mogelijk om van de ene bank naar de andere te gaan om leningen te krijgen, mits men voldoende onderpand, eigen vermogen of salaris heeft. Het is zeer waarschijnlijk dat er in de toekomst voorzichtiger omgegaan wordt met leningen. Banken zijn voorzichtiger geworden en willen niet zo veel risico meer lopen.

Het grootste risico om geld te lenen ligt altijd nog bij de mensen zelf, want geld lenen kost altijd geld en brengt veel zorgen met zich mee. Er ligt hier voor de overheid een groot terrein braak, want zolang men overal geld kan lenen, waar alleen de geldgevers rijk van worden, komen er nog steeds mensen bij die veel schulden hebben en dat komt de ontwikkeling van Curaçao niet ten goede.

Medisch

Het Sjögren-syndroom

Tekst: Hans de Haan

Deze vreemde ziekte met een Zweedse naam kenmerkt zich door een heel sluipend verloop, waardoor deze diagnose in veel gevallen pas 10 jaar na de eerste symptomen ervan wordt gesteld. Het is niet eens een zeldzame ziekte, want naar schatting wordt ongeveer 1 à 2 procent van de mensen door deze ziekte getroffen, van wie voornamelijk vrouwen, althans volgens cijfers uit de Verenigde Staten. Voor Curaçao zou dat betekenen dat tenminste 1000 vrouwen hieraan lijden, de meesten zonder dit te weten, omdat de verschillende symptomen van deze ziekte aanvankelijk aan andere oorzaken worden toegeschreven.

Een korte omschrijving
De ziekte is genoemd naar Henry Sjögren, een Zweedse oogarts die deze ziekte in 1933 ontdekte. De voornaamste symptomen van het Sjögren-syndroom zijn klachten van droge ogen en/of een droge mond, vermoeidheid en in mindere mate gewrichtsontstekingen en diverse andere stoornissen. Het komt voornamelijk voor bij vrouwen boven de 50 jaar, in de verhouding van man/vrouw van 24:1. Dit betekent dat 95 procent van de lijders van dit syndroom een vrouw is die verkeert in of na de periode van de overgang (menopauze). De gemiddelde leeftijd dat iemand deze ziekte krijgt is 52 jaar. De ziekte kan familiair voorkomen en er zijn aanwijzingen dat er een erfelijke factor in het spel is. Er bestaat helaas geen kuur om dit syndroom te genezen, maar er zijn wel diverse mogelijkheden om de klachten ervan te verminderen.

Oorzaak
De oorzaak van het syndroom van Sjögren is niet bekend, maar men weet wel dat het een auto-immuunziekte is. Er worden twee vormen onderscheiden die fifty fifty zijn verdeeld: de primaire vorm die voornamelijk bestaat uit droogheid van de ogen en/of de mond en de secundaire vorm met dezelfde symptomen, maar met ook de aanwezigheid van een andere auto-immuunziekte, zoals reumatoïde artritis, sclerodermie of lupus erythematosus (SLE).
Auto-immuunziekten worden gekenmerkt door het binnendringen in een orgaan van speciale cellen die behoren tot het natuurlijke afweersysteem (immuunsysteem) van het lichaam, met name T-cellen en B-cellen (vormen van lymfocyten), monocyten en plasmacellen. Hierdoor ontstaan ontstekingsreacties in bepaalde delen van het orgaan. Het is dus eigenlijk een aanval van het lichaam op het eigen weefsel, hoewel het systeem juist bedoeld is voor het vernietigen van indringers van buiten, zoals bacteriën en virussen. Als gevolg van dit proces ontstaan de zogenoemde orgaanspecifieke antilichamen die kenmerkend zijn voor een bepaalde auto-immuunziekte en die door middel van laboratoriumonderzoek kunnen worden aangetoond, zoals de reumafactor.

Speeksel- en traanklieren
We beschikken over 3 paar speekselklieren ter weerszijden van ons gelaat die per dag ongeveer 1.5 liter speeksel produceren. Speeksel bestaat voor 98 procent uit water, maar hierin zitten bijzondere stoffen, zoals enzymen en eiwitten die ervoor zorgen dat het speeksel een bepaalde viscositeit (glibberigheid) heeft. Het komt er op neer dat speeksel zorgt voor een gezond milieu in de mond. Bij het syndroom van Sjögren richten de genoemde afweercellen zich specifiek op de speekselklieren van de mond en/ of de traanklieren van de ogen. Hierdoor wordt de productie van speeksel, respectievelijk traanvocht geleidelijk steeds meer verstoord. De traanklieren zijn onmisbaar voor een goede functie van de ogen, want ze reinigen en bevochtigen het slijmvlies van de ogen, vooral als er veel stof in de lucht zit. Deze klieren zitten in de buitenste ooghoeken en het traanvocht wordt via kleine buisjes afgevoerd naar het inwendige van de neus. Ook traanvocht bestaat voornamelijk uit water waarin zich verschillende stoffen bevinden die er voor zorgen dat het zien helder is en de slijmvliezen van de ogen goed functioneren.
Het zal duidelijk zijn dat uitdroging van de slijmvliezen in de mond en de ogen op den duur vervelende klachten zal gaan geven. Omdat het proces zo geleidelijk verloopt, valt het aanvankelijk niet zo op, maar in de loop der jaren kan het zo erg worden dat de tong tegen het verhemelte gaat plakken, er een vieze smaak in de mond ontstaat, de adem niet meer fris ruikt en het gebit wordt aangetast. Droge ogen geven bij verergering aanleiding tot irritatie, jeuk, roodheid en zelfs tot overgevoeligheid voor te veel licht.

Vermoeidheid
De meest storende, algemene klacht van het syndroom van Sjögren is de vermoeidheid die bij ongeveer 60 procent van de lijders voorkomt. Veel patiënten ervaren deze moeheid als vervelender dan de droge mond en de droge ogen. Het is niet zo dat deze patiënten slecht slapen. Het is eerder het gevoel van niet goed uitgerust wakker worden en deze moeheid verdwijnt niet door meer rust te nemen.

Diagnose
Het stellen van de diagnose van Sjögren-syndroom is moeilijk, omdat - zoals eerder vermeld - de verschijnselen heel sluipend ontstaan en vaak worden toegeschreven aan andere oorzaken. vooral bij vrouwen in de overgang die toch al verschillende negatieve veranderingen in hun lichaam ervaren. Afhankelijk van de klacht die op de voorgrond staat, wordt een patiënt doorgaans door de huisarts verwezen naar een oogarts, een reumatoloog of een tandarts, die echter alleen naar de klacht op hun gebied kijkt en niet het verband legt met het syndroom van Sjögren, omdat deze ziekte relatief weinig voorkomt. Gezien de ontstane controverse in het stellen van de juiste diagnose, heeft een Amerikaans-Europese commissie in 2002 overeenstemming (consensus) bereikt over 6 diagnostische criteria die aanwezig moeten zijn voor het stellen van deze diagnose.

Behandeling
Hoewel deze ziekte niet is te genezen, kunnen de hinderlijke symptomen ervan wel verzacht worden door bijvoorbeeld het gebruik van kunsttranen en vloeistoffen die op speeksel lijken (substituutspeeksel). In de VS en Nederland zijn er in dit opzicht vele producten verkrijgbaar die sommige patiënten redelijk goed helpen, maar bij anderen weer niet. Het is vaak heel persoonlijk welk middel het beste helpt voor een droge mond of droge ogen. Verder moeten ook veranderingen worden aangebracht in de leefstijl, zoals het vermijden van contact met stof en sigarettenrook, geen langdurig verblijf in een ruimte met (droge) airconditioning en het niet meer gebruiken van contactlenzen.

Wie herkent zich in dit ziektebeeld?
Dit artikel is geschreven voor vrouwen van 50 jaar of ouder die al lang klachten hebben over droge ogen en/of droge mond en onverklaarbare vermoeidheid. Er bestaat een grote kans dat deze vrouwen onwetend lijden aan het syndroom van Sjögren. In dat geval is het verstandig om te googelen op deze naam om hier meer informatie over te krijgen. Een aanrader is: www.sjogrens-guidebook.com.

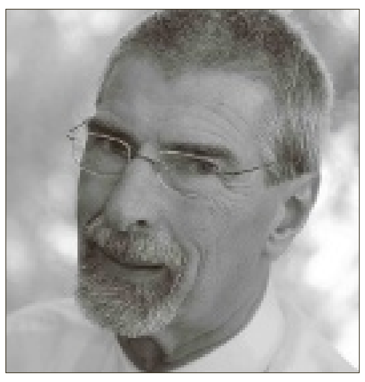

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Voeding

Brood gezonde keus

Brood is in veel huishoudens een belangrijk onderdeel van de dagelijkse voeding. Het staat bekend als een gezond voedingsmiddel. Veel mensen denken hoe bruiner het brood, hoe gezonder. Maar dat is niet altijd het geval. Of brood gezond is, hangt uiteraard - onder meer - af van de ingrediënten.

Het deeg dat als basis dient voor de broodbereiding, bestaat in principe uit meel en water waaraan gist of zuurdesem en meestal zout is toegevoegd. In het algemeen geldt dat hoe meer kiemen en zemelen zijn verwijderd, hoe witter de bloem is. Hoe meer van de volledige graankorrel is behouden, hoe meer voedingsvezel het brood bevat en hoe donkerder het brood zal zijn.

Toch is de kleur op zich is geen goede graadmeter om te weten of het brood veel vezels bevat. Brood dat wordt verrijkt met meel van mout is bruiner van kleur. Doordat het meel na de nodige behandelingen wordt geroosterd, krijgt het meel een donkerder kleur, maar het brood bevat niet noodzakelijkerwijs meer vezels. Het brood lijkt volkoren, maar afgezien van de kleur kan het nagenoeg gelijk zijn aan de witte variant. Donkerder is dus niet noodzakelijk beter.

De beste keuze voor een gezond gewicht is volkorenbrood. Volkorenbrood wordt gemaakt van bloem waarin meer van de volledige tarwekorrel - en dus ook meer vezels - is achtergebleven. Het geeft sneller een verzadigd gevoel. Ook bevat het minder vet dan andere soorten brood.

Hoe dan ook, er zit weinig vet in brood. De boosdoener is vaak het beleg, niet alleen het soort, maar ook de hoeveelheid. Voor mensen die van dik belegde boterhammen houden, is het een overweging waard om geen beleg met brood te eten, maar brood met beleg.

Brood is een goede bron van complexe koolhydraten (zetmeel), de gezonde energieleveranciers. En ook vitaminen (met name B) en mineralen (ijzer, koper, magnesium, selenium en zink) vinden we terug in - met name bruin- en volkorenbrood. Daarbij helpen de vezels bij de spijsvertering. Er is bovendien toenemend wetenschappelijk bewijs voor beschermende bestanddelen in volkorengranen. Uit epidemiologische onderzoeken bijvoorbeeld blijkt dat een hogere consumptie van volkorengranen het risico op hart- en vaatziekten en bepaalde vormen van kanker kan verlagen.

Uiteraard is ook de bereidingswijze van invloed op de kwaliteit. Aan brood worden door sommige bakkers allerlei chemicaliën zoals geur-, kleur- en smaakstoffen en conserveringsmiddelen toegevoegd. Het zal soms onvermijdelijk zijn, maar hoe minder hiervan gebruikt wordt gemaakt, hoe beter.

Onderzoek

'Kleren maken de arts'

Uit onderzoek van het Universitair Medisch Centrum Groningen, gepubliceerd in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, blijkt dat patiënten meer vertrouwen hebben in een net geklede huisarts.

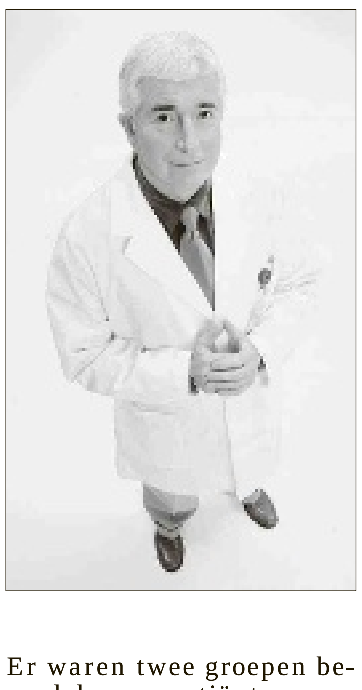

Vier modellen die vier verschillende typen huisartsen moesten voorstellen, namelijk de oudere en jongere mannelijke en de oudere en jongere vrouwelijke huisarts, werden ieder in vier kledingstijlen (zakelijke, formele, semi-formele en vrijetijdskleding) gefotografeerd. Deze foto's werden aan proefpersonen getoond met de vraag: 'Hoeveel vertrouwen heeft u in deze dokter?'

Er waren twee groepen beoordelaars: patiënten van 65 jaar of ouder en professionelen. De kledingstijl had een significante invloed op de mate van vertrouwen in de oudere en jongere mannelijke huisarts en in de jongere vrouwelijke huisarts. De verschillende kledingstijlen bij het type oudere vrouwelijke huisarts werden niet verschillend beoordeeld.

Vergeleken met de patiënten waren de professionals meer uitgesproken in hun oordeel: slechts 2 van de 59 professionals (3 procent) scoorden de vier kledingstijlen bij de jonge vrouwelijke huisarts gelijk. Bij de professionals was er een duidelijke voorkeur voor de formele en semi-formele kledingstijl. De oudere patiënt leek iets meer voorkeur te hebben voor een zakelijke of formele kledingstijl. Vooral bij de oudere mannelijke huisarts werd vrijetijdskleding weinig gewaardeerd.

Voor een deel van de patiënten en professionals maakte de kleding van het model niet uit voor de mate van vertrouwen. Zo had bij 45 procent van de patiënten de kledingstijl van de oudere mannelijke huisarts geen invloed op het geschonken vertrouwen.

Beweging

Sprint: Intens sportmoment

Bewegen is goed voor een mens, maar lang niet elke vorm van beweging is even effectief. Zo blijkt sprinten in korte tijd meer effect te hebben dan het lopen van een marathon. Onderzoekers keken naar hart- en vaatziekten. Dit is één van de aandoeningen die met veel bewegen kan worden afgewend.

Experiment
De wetenschappers verzamelden een aantal schoolkinderen. De kinderen gingen gedurende zeven weken drie keer per week sporten.

De ene helft deed dat door enkele malen twintig meter te sprinten. De andere groep rende twintig minuten lang op één tempo.

Resultaat
Na zeven weken hadden de sprinters in totaal 63 minuten gesport en 907,2 kilocalorieën verbrand. De andere groep had 420 minuten gesport en 4410 kilocalorieën verbruikt.

Factoren die kunnen bijdragen aan hart- en vaatziekten waren door beide groepen aangepakt. Zo was de bloeddruk en conditie voor beide groepen verbeterd. Maar de sprinters hadden datzelfde resultaat in veel kortere tijd bereikt. De sprinters deden het in 15 procent van de tijd die de marathonlopers nodig hadden. De resultaten tonen aan dat jongeren meer hebben aan korte, intense sportmomenten.

Sprekende nieuwe lentekleuren

De lente is de tijd voor een nieuwe, frisse make-up start. Als u uw huidige make-up routine zat bent, dan is nu het perfecte moment om deze op te fleuren.

Tekst en foto's: Denatre Osepa

Schoonheid draait dit seizoen om het begrijpen van de contrapunten die deel uitmaken van moderne make-up en dit weten te vertalen naar een eigentijdse look. M • A • C's lancering van hun lente- en zomercollectie voor 2011, geschiedde op 31 maart in Santo Domingo in de Dominicaanse Republiek, met een grote presentatie van één van hun senior make-up artiesten Gisel Calvillo. Calvillo presenteerde twee van de vier nieuwe trendy looks voor dit seizoen voor een persgroep uit het Caribisch gebied. Vertegenwoordigers uit Curaçao, Aruba, Bahamas, Barbados, Saint Lucia en Trinidad kregen als eersten een kijkje op de collecties. Op Curaçao is de make-up verkrijgbaar bij Penha in Punda, waar lokale M • A • C make-up artiesten klaar staan om u te adviseren en uw wensen te vervullen.

De make-up artiest
Gisel Calvillo is één van M • A • C's drie senior make-up artiesten in het Caribisch gebied, die zowel Spaans als Engels spreekt. Calvillo vertelt dat toen ze vier jaar was, haar grootmoeder op bezoek uit Mexico naar Californië kwam, en vroeg wat ze als cadeautje mee kon nemen voor de kleine Gisel. Gisel wilde lippenstift. Haar oma bracht een koraalkleurige lippenstift mee als geschenk. Gisel ontdekte dat het toepassen van lippenstift zo leuk was, dat ze dit om de paar minuten opnieuw op haar lippen aanbracht. Dit was één van de eerste aanwijzingen dat ze een make-up artiest zou worden. Ondanks het feit dat haar ouders haar aanmoedigden om kunstenares te worden, besloot Calvillo echter als ondernemer verder door het leven te gaan, maar ze droomde nog altijd over de make-up die ze in modebladen zag. Na een paar jaar in de zakenwereld, werd ze steeds ongelukkiger met haar carrièrekeuze en besloot ze om de kunst toch een kans te geven. Ze begon aan de toonbank bij M • A • C te werken en vier jaar later werd ze een 'senior artist', gevestigd in Miami. Hier deed ze haar make-up artiesten-opleiding en geeft tegenwoordig zelf lessen aan andere artiesten. Verder doet ze ook de make-up voor tijdschriftartikelen, M • A • C-evenementen, beroemdheden en modeshows in New York en Milaan. Voor meer informatie over Gisel Calvillo kunt u onze video clip bekijken op: www.youtube.com /amigoenieuws

Gisel Calvillo tussen de modellen opgemaakt in de stijlen Terra-Copper (links) en Ice-Dream.

Schoonheid en M • A • C
"Make-up wordt over het algemeen beschouwd als een egoïstisch en oppervlakkig product van ijdelheid. Maar wanneer men zijn leven wil veranderen, begint men eerst op de buitenste laag en werkt dan naar binnen toe, want uiteindelijk willen we allemaal het gevoel om ons van binnen en van buiten goed te voelen", vertelt Calvillo.
Daarom beginnen we bij de basis, met andere woorden de huid. Het belangrijkste uitgangspunt is om het gezicht goed voor te bereiden, door de huid goed te hydrateren om er stralend en gezond uit te zien. Laten we nu eens een kijkje nemen bij de vier belangrijkste trends van dit seizoen.

Pop-Classic
Een combinatie van klassieke vormen met verzadigde kleuren. De lippen krijgen een precies lijntje, met daarna een laag lippenstift in chemische oranje of bittere magenta, gepaard met zachte oog make-up. Of als u zich op uw gemak voelt om fel gekleurde oogschaduw te dragen, zoals elektrisch blauw met bijpassende mascara, dan kunt u het beste een neutrale kleur lippenstift gebruiken.

Ice-Dream
De flora-fauna fantasieën zijn vertaald in avant-garde en pasteltinten. De krijtachtige, niet parelmoeren, zeer futuristische look introduceert tinten van lila, citroen en zelfs eenden-ei. Deze look is een combinatie van taupe en naakt met een punkachtige ondertoon.

Raw-Fine
Natuurlijke make-up is een enorme trend voor dit seizoen, zodat de prachtige huid het belangrijkste element is waarop gefocust wordt. In deze look draait alles rond een naakte, minimalistische make-up stijl met contrasterende texturen. Gladde matten en glansaccenten zijn de belangrijkste punten hier. Het is een gemakkelijke manier om moeiteloos en prachtig te schitteren.

Terra-Copper
Deze look is Calvillo's favoriete voor het Caribisch gebied, met moderne bronskleuren en exacte toepassing. Denk aan de gebeeldhouwde jukbeenderen van de jaren 70, in honingtinten met heerlijke caramel-lippenstift, op een huid die licht getint door de zon lijkt door de bronzen tonen op het gezicht. Het aardige is dat vrouwen zich nu geen zorgen meer hoeven te maken over een vette huid. Met deze bronzen look wordt de vettigheid nu als een gezonde gloed ervaren.
Eindelijk, volle wenkbrauwen zijn in! De verouderde methode om alle wenkbrauwen volledig weg te halen en met potlood weer erop te tekenen, is nu een vaag restant uit de jaren 20. Het wordt tijd om uw schoonheid te laten spreken met de nieuwe lentekleuren.

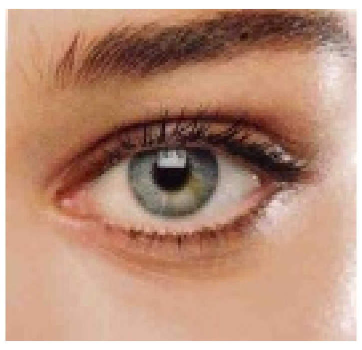

Culturele Agenda

Kunst & Expo's

Eerbetoon Ati Schotborgh
Op zondag 17 april is er om 10.30 uur bij Gallery Alma Blou een eerbetoon aan de onlangs overleden Roald (Ati) Schotborgh. Op 'De ochtend van Ati Schotborgh' verzorgt Emsley Tromp, president van de Centrale Bank het openingswoord. Norwin Josepa, grote vriend van Schotborgh en hoofdredacteur van La Prensa, spreekt ook en Philip Rademaker leest voor uit het boek 'Kuentanan di Ayera' van Schotborgh. Met dank aan de gouverneur van Curaçao, de directeur van de Centrale Bank en La Prensa zult u in de gelegenheid zijn de artistieke impressies van deze bekende kunstenaar te bewonderen. Ati zelf zocht een aantal werken uit die hij graag tijdens deze expositie wilde verkopen.

Verbeeld verlangen
De tentoonstelling 'Verbeeld verlangen - Desire Revealed', Iconen van Ivisona Antonia zal nog tot 7 mei te bezichtigen zijn in Landhuis Bloemhof. U kunt de kunstenares ontmoeten op 23 april en op 7 mei en op 4 mei houdt zij om 19.30 uur een lezing getiteld 'De wereld van iconen'.

Moeder Gods van de Passie van Ivisona Antonia, te zien in Landhuis BLoemhof.

Dans & Theater

Lága nan, famia nan tá, abo keda fó - Pachi Damon
Laat ze, het is familie. Hou je erbuiten. Deze humoristische voorstelling van Pachi Damon is gebaseerd op familieconflicten. Als je je bemoeit met familiezaken dan krijg je op den duur de kous op je kop. Twee broers/zussen krijgen slaande ruzie over een kind van een van de twee. De man gaat zich ermee bemoeien en komt in een oorlogsgebied terecht onder meer over het feit dat zijn huis is gebouwd op familieterrein. Je bemoeit je met alles van ons, maar je hebt nooit de moeite genomen je eigen stek te vinden en dan komen er nog een heleboel andere verwijten. Dan is er nog een stiefvader die misbruik probeert te maken van de dochter van zijn nieuwe vrouw. De vrouw weet het, maar zegt niets, want de man is kostwinner. Je hebt ook moeders die het weten, maar niets zeggen uit angst en schaamte. En je hebt moeders die het niet eens (willen) weten.
Moraal; blijf buiten familiezaken. Brand je vingers er niet aan.
Slapstick/comedia del arte waarbij regelmatig het publiek betrokken wordt.
Zaterdag 16 april om 21.00 uur
Zondag 17 april om 20.00 uur
Entree: 27,50 gulden
Locatie: Teatro Luna Blou
Taal: Papiamentu

WaNtEd
Wanted vertelt het verhaal van een groep jongeren die weggelopen zijn van huis. De politie is naar hen op zoek omdat ze verdacht worden van een paar recente inbraken. Het merkwaardige bij deze inbraken is dat ze alleen de heilige boeken uit de huizen stelen: de Bijbel, de Koran, de Tenach, de Veda. 's Nachts verdwijnen er standbeelden uit de stad en verschijnen bij daglicht standbeelden van Mickey Mouse op de sokkels. Vlaggen worden van de masten neergehaald en weer ondersteboven opgehangen. Fonteinen kleuren oranje. Op muren staat met spuitbussen geschreven: 'discordia' en 'de hypocrisie viert hoogtij' en 'een nieuwe orde'. Als er uit het kruithuis wapens en vuurwerk verdwijnen slaat de paniek toe. Wat zijn deze jongeren van plan? Een theaterstuk opgevoerd door theatergroep 'Pispèin' en geregisseerd door Albert Schoobaar
Première: zaterdag 23 april om 20.00 uur
Zondag 24 april om 19.00 uur
Entree:10 gulden
Locatie: La Tentashon
Taal: Papiamentu

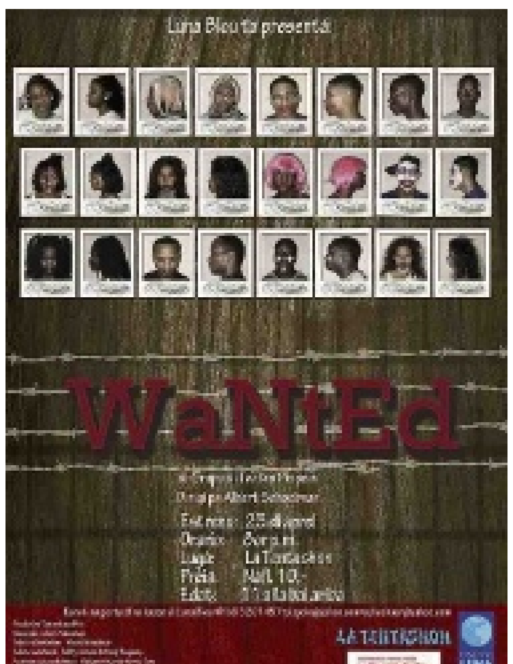

Het theaterstuk WaNtEd gaat zaterdag 23 april in première bij La Tentashon.

Film

Al sur de la Frontera
In de documentaire 'Al sur de la Frontera' trekt Oliver Stone hard van leer tegen de mediaconcerns van zijn land. Hij neemt het op voor Hugo Chávez, Evo Morales en andere Zuid-Amerikaanse presidenten die als dictators afgeschilderd worden door de Amerikaanse media. Stuk voor stuk verbijzelt hij de leugens die nieuwszenders als CNN en FOX de wereld in sturen, Stone gaat na wat er zich écht afspeelt in de achtertuin van de VS. Het resultaat is een film die je gezien moet hebben.
Dinsdag 26 april om 19.00 uur
Entree: Nafl. 13,50
Locatie: Teatro Luna Blou
Taal: Spaans

Muziek

Saxofoon
Zaterdag 28 mei organiseert de Kunstkring een saxofoonconcert (10 saxofoons sterk) uit Porto, Portugal.

Boeken en literatuur

De Gouverneurs van de Nederlandse Antillen sinds 1815
'De Gouverneurs van de Nederlandse Antillen sinds 1815', geredigeerd door Gert Oostindie is uit. Met de opheffing van het land de Nederlandse Antillen verdwijnt ook het ambt van gouverneur van de Nederlandse Antillen, een ambt dat in de afgelopen twee eeuwen van grote betekenis is geweest voor de zes eilanden en het Koninkrijk. Dit boek biedt een portrettengalerij van de dertig mannen die sinds 1815 het Koninkrijk als gouverneur dienden. Van iedere gouverneur - Nederlanders tot 1962, sindsdien Antillianen - wordt de levensloop geschetst, met nadruk op de ambtsperiode; het ambtsportret completeert de biografie. De levensschetsen geven een beeld van de (post)koloniale verhoudingen en de ontwikkelingen op de eilanden, maar bieden vooral informatie over achtergrond, macht en onmacht, visie en functioneren van de gouverneurs. In de inleiding worden de ontwikkelingen van het ambt en van het profiel van de gouverneur geschetst tegen de achtergrond van de staatkundige ont¬wikkeling van de Antillen: van kolonie via autonoom land binnen het Koninkrijk der Nederlanden tot de eindfase, waarin het land uiteenviel in zes eilanden met elk een eigen staatkundige positie binnen het Koninkrijk. Een kunsthistorische toelichting op de geschilderde portrettengalerij besluit het boek. De gouverneurs van de Nederlandse Antillen werd geschreven in opdracht van het Kabinet van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen. Vier historici - Aart G. Broek, Ronald Donk, Wim Renkema en Dirk J. Tang - schreven de portretten, kunsthistorica Renske van der Zee belichtte de schilderijen. Gert Oostindie leidde het project en tekende voor de inleiding. Gert Oostindie (1955) is directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden en hoogleraar Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Op eenvoudige wijze te bestellen, zie: www.kitlv.nl

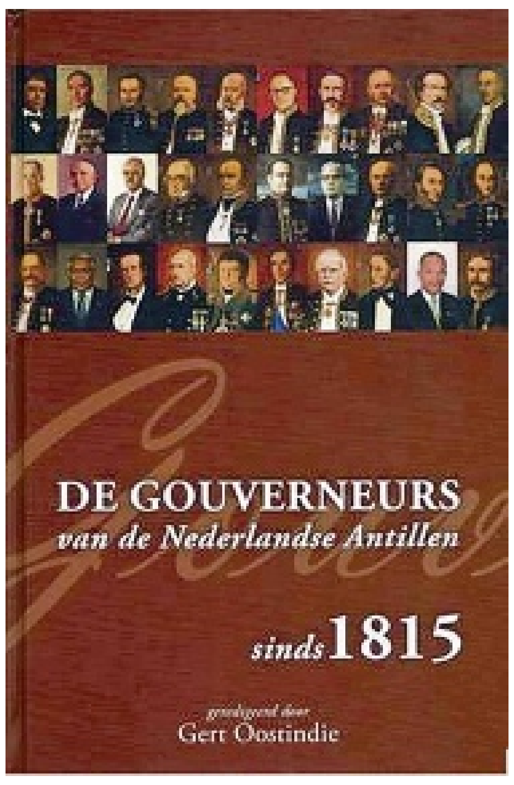

Yokan & Esther
'Yokan & Esther' van Menki Rojer ligt in de boekwinkels. Dit Papiamentstalige boek gaat over een liefde tussen een man en een vrouw uit verschillende milieus, die elkaar kwijtraken en jaren later weer ontmoeten onder zeer moeilijke omstandigheden.

Nieuw & Opmerkelijk

Workshops Landhuis Bloemhof
Er is een nieuwe workshopkalender van Landhuis Bloemhof voor de maanden tot en met juni. Onder meer Tai Chi, impressionistische schildertechnieken en gips. Meer informatie: Landhuis Bloemhof: 737-5775 of info@bloemhof.an

Paasbrunch Ascencion
Op zondag 24 april verzorgt de geestelijke verzorging van Marinebasis Parera in samenwerking met landhuis Ascencion een openlucht paasdienst, gevolgd door een paasbrunch. De paasdienst vangt aan om 10.00 uur en het koor 'Pro Bista i Ritmo' begeleidt de dienst muzikaal. Voorgangers zijn vlootpredikant Henk Hortensius en vlootaalmoezenier Arlette Verweirde. De brunch begint om 11.45 uur. Voor de brunch dient u zich op te geven. Kosten voor de brunch is 37,50 gulden per persoon en kinderen tot 12 jaar 15 gulden per persoon. Er bestaat ook de mogelijkheid om zowel de kerkdienst als de brunch afzonderlijk te bezoeken. Opgave voor 20 april per mail aan: info@landhuisascencion-curacao.com of telefonisch op 8641950 of 5187265. Het aantal deelnemers aan de brunch is beperkt.

Noteert u alvast:

Ayurveda
Workshop Ayurvedische massage in 7 dagdelen op de zaterdagen 7,14, 21, 28 mei en 4,11 en 18 juni van 11.30 tot 15.00 uur. Kosten 575 gulden, inclusief ayurvedische olie, inleiding in de Ayurveda met korte dosha-typering. Een hapje en drankje wordt geserveerd. Aanmelding of informatie voor deelname per e-mail: info@yogacentrumcuracao.com of per telefoon 8643739 of 5283029. Yogacentrum Curaçao, Kaminda Statius van Eps 14 (voorheen Rio Magdalena 14).

Internationale Museumdag
Op 18 mei is het Internationale Museumdag en zijn alle musea gratis toegankelijk.

Open Atelier Route 2011
U kunt kunstenaars in hun eigen atelier bezoeken op Banda'riba in het weekend van 14 en 15 mei en kunstenaars op Banda'bou in het weekend van 21 en 22 mei, zowel zaterdag als zondag van 10.00 tot 18.00 uur. De opening van de overzichtstentoonstelling (iedere deelnemer 1 werk) is op vrijdag 13 mei bij Gallery Alma Blou. Zie: http://openatelierroute2011.wordpress.com

Het atelier van Herman van Bergen in Jan Doret is open voor publiek tijdens de Open Atelier-dagen.

Nochi di sine
Op 12 mei wordt in de Openbare Bibliotheek de film 'Juno' vertoond en op 9 juni 'Het Echte Leven'. Meer informatie te zijner tijd in de Culturele Agenda.

De Culturele Agenda verschijnt iedere zaterdag in de Ñapa. Stuurt u alle info s.v.p. naar: agenda.cultuur@gmail.com.

LIFE & style

Thuis

Kinderverjaardag

Tekst: Monique Casimiri

Kinderverjaardagen zijn toch een wereld van verschil in Nederland en op Curaçao. Bij de eerste kinderverjaardag die ik meemaakte op Curaçao mocht ik meehelpen. Ik nam de cadeautjes in ontvangst en schreef de naam erop van wie het kwam. Alle cadeautjes kwamen op een grote stapel en de jarige mocht ze aan het einde van de middag, als iedereen weg was open maken. De namen erop waren nodig om de ouders een bedankkaartje te kunnen sturen.

Ik vond het nogal omslachtig. Als het kind het cadeautje meteen open kon maken, konden de ouders ook meteen bedankt worden. Nu snap ik beter waarom dit niet altijd haalbaar is. Veertig kinderen, plus één of twee ouders is niet ongewoon op sommige kinderfeestjes op Curaçao. In Nederland is het een soort van ongeschreven regel dat je maar een paar kindjes uitnodigt. Tijd genoeg dus om de cadeautjes meteen uit te pakken. Veertig cadeautjes uitpakken, dan is het feestje al halverwege voordat je überhaupt toekomt aan taart eten en de piñata.

Met een gulden middenweg van tien kinderen hadden wij vanzelfsprekend ook altijd een piñata. Mijn vader maakte deze zelf en wij keken deze knutselavonden vol verwachting mee. Hij werd steeds mooier tot hij af was. De piñata stond of hing klaar in de kamer. Een mattenklopper of knuffel werd niet gebruikt om hem kapot te slaan. Oude kranten werden nat opgerold zodat die goed stevig waren als ze weer opdroogden. Om de beurt mochten we slaan en het feest was altijd geslaagd. In tegenstelling tot Curaçao waar de piñata op een bepaalde leeftijd niet meer aan bod komt op feestjes, hebben wij het tot ons twaalfde volgehouden. Al zouden we het niet meer hebben gewild, dan hadden we die kans niet gekregen. Bij het uitdelen van de uitnodigingen vroegen vriendinnen steevast, jullie hebben toch wel weer zo'n ding hè, dat we kapot mogen slaan.

Inmiddels heb ik zelf een kindje en hij heeft ook altijd een piñata op zijn feestje. Ook ik maak ze zelf. Ik zou ze kunnen kopen in Nederland. Daarvoor moet ik wel naar Rotterdam of een andere grote stad waar veel Zuid-Amerikanen wonen, maar ik vind het veel te leuk om hem zelf te maken. Elk jaar weer een ander thema. Geen opgerolde kranten bij ons, de afgelopen jaren nog treklintjes, maar dit jaar voor het eerst een mattenklopper.

Behalve de piñata is het eten ook een groot verschil. Krijg je op een Nederlandse verjaardag een stukje taart op een stenen schoteltje en met wat geluk nog een plakje worst of een zoute stengel die met een beetje pech één keer rondgaat op een schaal, op Curaçao staat naast de piñata het eten centraal. Veel en lekker. Ook ik pak graag uit en heb naast de taart, chips, limonade en snoepbakken, ook eten voor op het eind. Het liefste een broodje stobá of een grote pan nasi met sateetjes voor iedereen. Op plastic bordjes natuurlijk. En we drinken uit een cup.

Ik probeer de kinderfeestjes hier goed na te bootsen met de feestjes van Curaçao, met één groot verschil, de cadeautjes mogen meteen uitgepakt worden, en één groot gemis, ik kom altijd stoelen te kort. Franky's, ik mis je.

Autoshow met klasse

Houd je van oude auto's en heb je nog wat tijd en geld over? Van 20 tot en met 22 mei vindt de mooiste autoshow ter wereld plaats: het Concorso d'Eleganza Villa d'Este aan het Comomeer, in Cernobbio. Hoe kan het ook anders: Italië dus.

Het Concorso d'Eleganza Villa d'Este werd voor het eerst georganiseerd in 1929 door de Automobielclub van Como, Grand Hotel Villa d'Este en het 'Comitato di Cura' (Comité van Zorg). Met tachtig inzendingen van hoge kwaliteit, een vlekkeloze organisatie en de tuinen van Villa d'Este en de naastgelegen Villa Erba als decor, kon het evenement zich direct meten met de grote shows van Parijs en Monte Carlo.

Met ups en downs werd het concours tot 1949 georganiseerd. De daaropvolgende show werd voor onbepaalde tijd uitgesteld. Het duurde uiteindelijk tot de jaren 90 van de vorige eeuw voor het evenement weer opleefde en nu is het ongetwijfeld de meest elegante en exclusieve autoshow ter wereld.

Aristocratie
De atmosfeer van de villa's en hun tuinen, het chique publiek waar een zweem van aristocratie omheen hangt, de nog steeds bijzonder efficiënte organisatie, de gastvrijheid en het programma zorgen ervoor dat dit Concorso in niets lijkt op welke andere autoshow dan ook.

En dan hebben we het nog niet eens over de auto's. De focus op design, originaliteit, perfecte conservering en de geest van het evenement zorgen ervoor dat de belangrijkste en mooiste auto's jaarlijks weer de gang naar het Concorso d'Eleganza Villa d'Este maken. Er zijn dit jaar weer zo'n vijftig antieke auto's te bewonderen, gebouwd in de jaren 20 tot 70 van de vorige eeuw. Een kleine greep uit het totale aanbod: Rolls-Royce Phantom II Special Town Car, Brewster (1933), Jaguar E-Type Coupé (1961) en Alfa Romeo TZ2 Coupé, Zagato (1965).

Behalve een prijs van de vakjury en een publieksprijs is er sinds 2002 ook een prijs voor concept cars en prototypes, waarmee het festival een link legt tussen heden, verleden en toekomst.

Voor de echte autoliefhebber een evenement om nooit te vergeten. Meer informatie, geschiedenis en prachtige beelden is te vinden op www.concorsodeleganzavilladeste.com.

Quote

'All the art of living lies in a fine mingling of letting go and holding on'

Henry Ellis
(Brits psycholoog, 1859-1939)

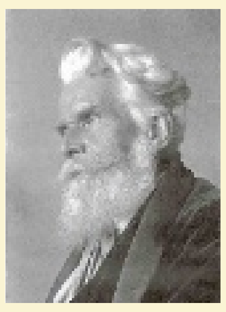

Heb jij al gelachen vandaag? CliniClowns

Technologie

Hartslag als batterij

Zou het niet fijn zijn als je je iPod of Blackberry nooit meer aan de lader hoeft te leggen? Als het aan een aantal medewerkers van het Georgia Institute of Technology ligt, is dit binnenkort daadwerkelijk verleden tijd.

De wetenschappers onderzoeken of met behulp van het menselijk hart elektronische apparaten opgeladen kunnen worden. Ze ontwikkelden reeds een nanogenerator, een miniscule chip die bewegingen zoals het samenknijpen van twee vingers omzet in elektriciteit. De volgende stap is het inzetten van de hartslag om apparaten zoals iPods en mobiele telefoons op te laden.
"Het is een mijlpaal in de ontwikkeling van draagbare elektronica die straks opgeladen kan worden met behulp van beweging of de hartslag", zegt de leider van het onderzoek dr. Zhong Lin Wang. Hij voorspelt dat toepassingen van deze technologie in 2016 in de winkels liggen.

Het genot van wijn

Wijn voor thuis

Vorige week hebben we aandacht besteed aan het bestellen van wijn buitenshuis. Deze week gaan we uw privé 'kelders' bevoorraden.

Tekst: Licores Maduro

Wijn kunt u kopen in de supermarkt of bij speciaalzaken zoals bijvoorbeeld bij 'The Store'. In de supermarkt is het meestal wel handig omdat u er al bent, maar de keuze is niet zo breed op het gebied van kwaliteit. De supermarkten blijven binnen een bepaalde prijsklasse. Het beste assortiment krijgt u toch bij de speciaalzaak. Hier kunt u meestal kiezen uit een breed assortiment wijnen van alle wijnproducerende landen. Het is wel zo dat u in die speciaalzaak heel snel het gevoel krijgt dat u een sprong in het diepe waagt, al die verschillende wijnen en onbekende namen. Maar bij de speciaalzaak hoeft u zich hier geen zorgen over te maken, het personeel kan u prima assisteren.

De supermarkt is tegenwoordig een uitstekende bron voor voordelige wijnen van goede kwaliteit. U hoeft zich geen zorgen te maken dat u een kat in de zak koopt. Het kan tegenwoordig bijna niet mis gaan. Met de techniek van het wijnmaken en het wijngaardbeheer van tegenwoordig, is het bijna niet meer mogelijk om een slechte wijn te maken. Let wel op dat de wijnen van recente jaargangen zijn, en dat de flessen er schoon en goed verzorgd uitzien. Dat is een indicatie van goede rotatie. Maar, als u nu op zoek bent naar iets bijzonders, dan moet u naar de speciaalzaak! U zult hier wijnen tegenkomen waar u misschien nooit eerder van heeft gehoord. Vraag het personeel wat voor nieuws ze binnen hebben, wat ze in de aanbieding hebben of wat ze u aan kunnen raden. Mocht het een speciale gelegenheid zijn, dan kunt u hen ook advies vragen. Geef het personeel zoveel mogelijk details zodat ze u het beste kunnen adviseren. Bent u gewoon op zoek naar iets anders, durf dan nieuwe en/of aparte wijnen te proeven. Houd het niet alleen bij uw dagelijkse keuzes. Koop flessen van producenten die u niet kent of probeer wijnen van uw favoriete producenten die u nog niet heeft geproefd. Kijk uit naar aparte druivensoorten die u niet kent, verras uzelf en verbreed uw kennis. Wijn drinken kan een prachtig avontuur zijn, vooral als u met vrienden gaat proeven. Vaak hebben speciaalzaken ook kelderrestanten. Dit zijn scherp afgeprijsde wijnen die om een bepaalde reden in de aanbieding zijn. Er wordt ruimte gemaakt voor de nieuwe lading, er komt een nieuwe jaargang of het zijn de laatste dozen/flessen van een wijn die niet meer besteld wordt. Deze aanbiedingen geven u de kans om prachtige wijnen voor een fractie van het geld te kopen.

Als u eenmaal thuis bent met uw nieuwe wijnen is het leuk om voor uzelf verder onderzoek te doen naar de wijn, het wijnhuis, de wijnmaker, de jaargang en het land van oorsprong. Zo kunt u deze leuke verhalen delen met uw vrienden en familie die ook deze schitterende passie met u delen.

Volgende week wat meer over jaargangen.

Feuilleton

‘Terug tot Tovar’ (5)

Tekst: Hans Vaders

‘Some dance to remember, some dance to forget’

Hotel California
The Eagles

3

Inderdaad een bijzondere foto. Honderden Nederlandse SS-vrijwilligers staan stijf in het gelid op het Binnenhof in Den Haag tegenover het gebouw van de Tweede Kamer voordat zij de volgende dag naar het oostfront worden getransporteerd. Het is waterkoud en heeft die ochtend flink geregend. Vanachter de grijze vitrages van het monumentale gebouw volgt een onbekende het gebeuren onder zich op het nog natte met IJsselsteentjes geplaveide plein.
De gezette Höherer SS- und Polizeiführer Hanns Rauter, zijn vlezige gezicht blijft ten dele afgeschermd onder de klep van zijn uniformpet met de doodskop, houdt de gehandschoende vuisten gebald, een geladen pistool zit los in het leren holster en leider Anton Mussert van de Nationaal Socialistische Beweging toont zich zoals gewoonlijk geheel in het zwart, als een volgevroten kraai op zijn eigen knekelhof.
‘De regering had de hele NSB-top al voor de oorlog willen interneren in een tropisch concentratiekamp’, meesmuilt Wim Liebknecht, ‘nota bene op dat achterlijke eilandje Aruba. Daar zouden ze wel blij geweest zijn met dat stelletje malloten en figuranten van de middelmaat.’
Luitenant-generaal Hendrik Seyffardt, de Nederlander in het gezelschap op de foto, draagt ook een pistool aan de rechterheup en de manke Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart, een lange magere ex-advocaat uit Oostenrijk met een ijzeren dienstbrilletje geklemd op zijn ietwat plompe neus en gekleed in een perfect zittende grijze uniformjas, loopt met zijn gesteven, geplooide rijbroek voorop als hoogste in rang.
Zijn corpulente, gehelmde vader, SS-kolonel Wolf Liebknecht, met zijn enigszins pafferige, door drank getekende gezicht, hij moet toen maar iets ouder dan veertig jaar geweest zijn, is kleiner dan de overige hoofdofficieren en zelfs veel kleiner dan zijn in de houding staande manschappen. Hij loopt schuin achter Seyss-Inquart, gekleed in een veldgrijs, smetteloos uniformjasje met zwarte broek en feilloos blinkende, met spuug gepoetste laarzen, de blanke eresabel naar voren gestrekt. Hij kijkt niet op of om, geheel verzonken in zijn eigen wereld.
Dit was zijn laatste verlof in Nederland, weet Wim, dat korte verlof met de dronken en agressieve buien. ‘Hij had mij nog opgezocht bij mijn pleeggezin in Alkmaar. Ik zou willen dat mijn vader trots op me was, zoals ik dat nog steeds op hem ben. Maar dat valt moeilijk te bereiken, want ik weet niet waar hij is en ik kan hem dus niet bezoeken. En mijn moeder mag naar hel en verdoemenis lopen.’

‘En hij, die ik nauwelijks heb gekend, hij heeft natuurlijk niets gedaan, hij heeft überhaupt niet gedaan wat anderen hem naderhand kwalijk namen en nog steeds nemen, maar hij kon zich toen al niet meer verdedigen, hij hield zich aan de spelregels van de oorlog en de oorlog is de vader van alle dingen, polemos patèr pantõn’, schrijft Wim Liebknecht in de samenvatting van zijn proefschrift ‘Het Nederlandse Schwarze Korps op de Balkan, een analyse van de waarheid’.

Liebknecht noteert in die samenvatting: ‘Hij was slechts een vrijwilliger met een Duits en een Venezolaans identiteitsbewijs, een militair geschoolde arbeider in de vreemde. Mijn vader was overigens een fervent aanhanger van het Nederlandse koningshuis en hij haatte uit de grond van zijn hart de rode arbeidersbeweging die volgens hem met steun van de schadelijke Sovjets Europa geleidelijk aan in een neergaande spiraal van chaos, anarchie en nihilisme deden belanden.’

‘Oorlog is hartstocht, het is leven en hartstochtelijke liefde is leven’, meen ik. ‘Het is een onvoorwaardelijke liefde ons ingegeven door onze schepper, een liefde vol ressentiment.’
‘Oorlog is de voortzetting van de hogere politiek, van de diplomatie met andere middelen, argumenteert in het begin van de negentiende eeuw generaal-majoor Carl von Clausewitz van de infanterie - en actief in de wintercampagne tegen de Fransen in Rusland - in zijn nog steeds op vele mondiale militaire academies stukgelezen boek Vom Kriege. Bewust citaat, dat verder niets te maken heeft met de essentie van het doorwrochte werkstuk van de Pruis, geschreven in opdracht van een kindkoning, dat namelijk een fraaie verhandeling biedt over de strategie van het oorlogvoeren in concreto, met onder meer fictieve opstellingen van cavalerie- en infanterie-eenheden, wordt soms uit de bestofte Napoleontische dienstkast gehaald zoals door hooggeplaatste NAVO-functionarissen in de aanloop naar en ter verduidelijking van bombardementen op het Joegoslavië van Slobodan Milosevic.’

‘Altijd al enigszins misplaatst, het gebruik van deze zinsnede’, schrijft Liebknecht in zijn these, ‘want Von Clausewitz duidde in zijn proeve van soldatesk vakmanschap uiteraard, zoals reeds gesteld, op de klassieke, vaak bilaterale voering van een beperkte campagne waar twee of hooguit drie oppositionele partijen in ‘klassieke’ opstelling op een ‘eervolle’ wijze een conflict op een slagveld als Leipzig en Austerlitz uitvochten. Zeker niet minder heftig, niet minder bloedig, niet minder desastreus voor de direct betrokkenen, maar zeker niet met de inzet van geavanceerde machinegeweren en Messerschmidts, zeker niet met de onvoorziene ramp van de sluipmoordenaars die kruisraketten heten en zeker niet met de ultieme dreiging van het eventuele gebruik van strijdgassen of andere chemische wapens.’
‘De modderige slagvelden van het verleden boden de kleurig uitgedoste, besnorde macho-man in ieder geval nog de mogelijkheid zich te laten zien; het kwetsbare raspaard met de fiere ruiter daarop als een gaucho gezeten, de blanke sabel met de kwast; de tegenstander stond gegrift in het vizier en niet in een serie van groen fluctuerende dots op de radarschermen van een Awacs-toestel.’

Ruim een eeuw na zijn Pruisische voorganger en landgenoot Von Clausewitz verzucht SS-generaal Felix Steiner, voormalig bevelhebber van het III. Germanische SS-Panzer-Korps, dat van augustus 1943 tot eind december 1943 in Joegoslavië was gelegerd, in een besneeuwde bunker in Kroatië: ‘Het was daar, op de Balkan, een totaal nieuwe vorm van oorlogvoering. Zonder vaste fronten, zonder enige uitgedachte strategie. Alles is oorlog, het leven is oorlog ofschoon het hartstochtelijke leven zich eigenlijk in liefde zou moeten uiten. Alle spelregels van de gewone oorlog blijken ongeldig. Niemand weet wie zijn tegenstander is en vooral niet waar die vijand te vinden.’
Begin april 1941 viel Duitsland samen met bondgenoten Italië, Hongarije en Bulgarije het Joegoslavische Koninkrijk binnen. Hoofdstad Belgrado werd volgens de beproefde methode van ‘Rotterdam’ platgebombardeerd en het slechtgetrainde Joegoslavische leger dat zich met ossenwagens langs erbarmelijk slechte wegen en bergpaden verplaatste was geen partij voor de Duitse tijgertanks. Binnen twaalf dagen was het pleit beslecht en degenen die nog verder verzet wensten te bieden, vluchtten de bossen en onherbergzame bergen in. Daar werd het latere communistische partizanenleger van Jozip Broz, alias Tito, geformeerd.

‘De eerste, directe Nederlandse betrokkenheid op de Balkan dateert uit deze tijd van SS-Obergruppenführer Steiner en mijn vader SS-kolonel Wolf Liebknecht. Tot het door hen met stalen vuist geleide pantserkorps behoorde de 4.SS-Freiwilligen-Panzer-Grenadier-Brigade Nederland, bestaande uit de regimenten 47 en 48 die later de namen General Seyffardt en De Ruyter - met het oog op de ‘stoere jeugd’ in hun geruite kiel - kregen. Voor een derde deel bestond deze brigade uit Nederlandse vrijwilligers, merendeels fervente, idealistische communistenhaters, maar ook avonturiers belust op buit en het vooruitzicht van goed eten en een forse soldij waren zonder meer welkom in de gelederen van de Totenkopf-troepen. Die 2500 Nederlandse SS’ers kwamen voornamelijk uit het opgeheven Vrijwilligerslegioen Nederland, aangevuld met een nieuwe lichting vrijwilligers voor de Waffen-SS.’

‘Een vergeten, onberoerde, zwarte bladzijde uit de geschiedenis? Deskundigen schatten dat alleen al het aantal Nederlanders dat in het uniform van het Schwarze Korps figureerde aan het Oostfront tussen de 30.000 en 55.000 man bedroeg. Vrijwel niemand van deze op onsterfelijke roem azende vrijwilligers keerde ooit terug in het vaderland. Ze werden als kanonnenvoer gebruikt.’

Het Simon Wiesenthal Instituut in Los Angeles noemt deze grote schare aan Nederlandse SS’ers dus niet. Ze waren niet belangrijk genoeg en aan het einde van de oorlog ‘niet meer bestaand’. Het instituut gaat slechts - nogal kribbig - in op de activiteiten van de na de oorlog optredende Nederlandse kabinetten Schermerhorn en Beel. ‘Kort na de oorlog werden in Nederland zo’n 450.000 van collaboratie verdachte personen aangehouden. Dit was bijna tien procent van de toenmalige Nederlandse bevolking. Slechts om en nabij de 15.000 personen werden uiteindelijk daadwerkelijk veroordeeld door speciale rechtbanken.’

Vermeende collaborateurs met hoge relaties, zoals bijvoorbeeld de gewezen leiders van de Joodse Raad Abraham Asscher en David Cohen werden op last van KVP-minister van Justitie Van Maarseveen van het roemruchte eerste kabinet-Beel met rust gelaten en zouden nooit in hun verdere leven voor enige rechter verschijnen. Het instituut wijst verder op de onverschilligheid van het Nederlandse publiek ten aanzien van oorlogsmisdadigers en collaborateurs. ‘In Nederland zijn grove fouten gemaakt in de manier waarop nazi-misdadigers en hun handlangers zijn behandeld’, concludeert de prominente instelling. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de actieve deelname van een groot aantal Nederlanders aan het Groot-Duitse wereldstreven met de mantel der liefde werd bedekt. Men wenste deze hand- en spandiensten liefst te vergeten of had zelf boter op het hoofd, en de politionele acties in Indië, de zogenoemde ‘pacificatie’, waar het gebrek aan politieke daadkracht van de verantwoordelijke politici van de kabinetten-Beel - en later Drees - nog schrijnender zou blijken, dienden zich reeds aan de kim aan. Daar had men uiteraard ook kanonnenvoer voor nodig en het maakte de verantwoordelijke politici eigenlijk niet zoveel uit wat voor vlees men in de kuip kreeg.

(Wordt vervolgd)

Hans Vaders (1949) is schrijver, dichter, journalist, columnist en eindredacteur van de Ñapa. Hij publiceerde eerder onder meer bij uitgeverij In de Knipscheer in Haarlem de roman ‘Tropische winters’, het verschillende malen bekroonde ‘Otrobanda, berichten van de andere kant’ en gedichten in De Tweede Ronde en Kristòf. Dit jaar staat tevens de gedichtenbundel ‘Kate Moss in Mahaai’ samen met beeldend kunstenaar Herman van Bergen ingepland om voor het magere voetlicht te treden.

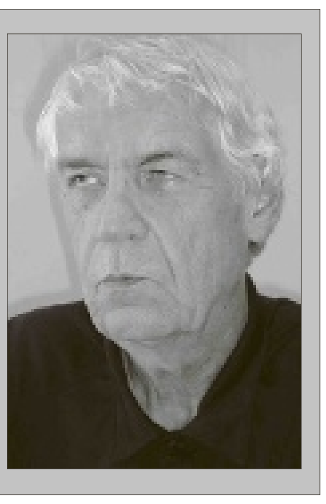

Leesvoer

De weldoener

‘De weldoener’ is de nieuwste roman van P.F. Thomése. De hoofdpersoon van het verhaal componist Theo Kiers, alias Sierk Wolffensberger, is een man van rond de vijftig. Hij is ver boven zijn stand getrouwd met een vrouw van adel, die hij een kwart eeuw geleden in een romantische bui heeft geschaakt. Een half leven verder is hij, met vrouw en zoon, als vreemdeling teruggekeerd in zijn geboortestad ‘H’, waar hij is benoemd tot plaatsvervangend stadskoordirigent en droomt over zijn eigen, vooralsnog miskende muziekwerken.

Kiers heeft niet uit het leven gehaald wat erin zat. Hij worstelt met een mislukt huwelijk en een mislukte carrière. Dan vindt hij in een van de hem toegewezen kerken een halfdood meisje. Dit blijkt de dochter van zijn grootste concurrent. Hij redt haar leven en besluit dat hij het eindelijk allemaal anders gaat doen. Het loopt anders, want hij is niet in staat zichzelf overboord te gooien en blijft in zijn oude routines hangen.

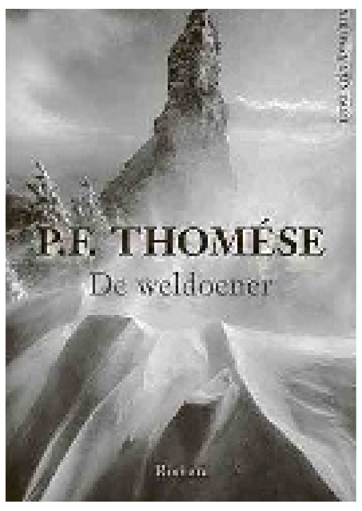

Het is even wennen aan de alwetende verteller die de lezer toespreekt en stuurt. Het boek doet daardoor in eerste instantie ook wat ouderwets aan. Maar zodra het verhaal eenmaal op gang komt, wil je deze roman in één ruk uitlezen.

Titel: De weldoener
Auteur: P.F. Thomése
Uitgeverij: Contact
Isbn: 9789025435431

Ars poëtica

Saba

Cecile Peterson

On a little rocky island
In the Carribean sea
We made our home, and live here
Happy, safe, and free

This island’s name is Saba
And its just about five miles square
It’s gauarded by ‘Mount Scenery’
Three thousand feet, in the air

When Columbus discovered this treasure
He didn’t realize
It was the pearl of the Carribean
For him a big surprise

But now our island’s peacefulness
Is shattered by suspense
We beg you, keep this threat away
That’s called ‘In-de-pen-dence’.

CARIB publishing

Het tweede bed
De auteurs onderzoeken de algemene beeldvorming van de sociale werkelijkheid van de Curaçaose man; heeft hij inderdaad regelmatig naast zijn vrouw of vriendin een tweede of derde vrouw, of is dit een mythe?

Einstein en de kunst van conflictmanagement
Dit boek biedt een zoektocht voor iedereen die conflicten en de eigen rol daarin beter wil begrijpen. Het boek is ook bedoeld voor iedereen die conflicten niet wil laten escaleren maar juist op een kansrijke manier wil gebruiken.

Ik en faalangst
In dit boek leren Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan, beiden orthopedagoog, kinderen omgaan met faalangst. De oefeningen en tips die opgenomen zijn maken faalangstige kinderen rustiger en dat stelt hen in staat te laten zien wat ze wel kunnen!

Verkrijgbaar bij de boekhandel
of via email: Office@Caribpublishing.com

Reef Care Curaçao
KUIDA REF KORSOU
Alarmnummer tel.: 569-2099
(24 uur bereikbaar)

Ontwikkeling

'Demografische bonus'

Om honger, armoede en analfabetisme tegen te gaan, is een inperking van de groei van de wereldbevolking nodig. Dat zou een kleine 15 miljard euro kosten, maar al gauw een veel grotere 'demografische bonus' opleveren.

Zelfs in de laagste schattingen van de Verenigde Naties groeit de wereldbevolking tot 8 miljard mensen in 2042. Pas daarna zet een daling in. Volgens gematigde schattingen van de VN telt de wereldbevolking in 2050 9,2 miljard mensen. De hoogste schatting komt uit op 10,5 miljard.

Het vertragen van de groei van de wereldbevolking betekent dat alle vrouwen die aan gezinsplanning willen doen, daar ook de informatie en middelen voor moeten krijgen. Zo'n 215 miljoen vrouwen, van wie 59 procent leeft in Afrika ten zuiden van de Sahara en het Indiase subcontinent, hebben die informatie en middelen niet.

Deze vrouwen en hun gezinnen representeren ongeveer een miljard van de armste bewoners van de aarde. Ongewenste zwangerschappen zijn voor hen een zware last.

Demografische bonus

Het VN-Bevolkingsfonds en het Amerikaanse Guttmacher Institute schatten dat met goede zorg en anticonceptie elk jaar 53 miljoen ongewenste zwangerschappen, 24 miljoen abortussen en 1,6 miljoen sterfgevallen onder zuigelingen voorkomen kunnen worden.

Los van de verstrekking van condooms om besmetting met HIV en andere seksueel overdraagbare ziekten te voorkomen, zou een wereldwijd gezinsplanningprogramma 14,5 miljard euro kosten.

Maar daar staan veel grotere besparingen tegenover. Kleinere gezinnen brengen belangrijke economische voordelen met zich mee. In Bangladesh hebben analisten berekend dat een overheidsuitgave van 43 euro om een ongewenste zwangerschap te voorkomen, 424 euro oplevert aan uitgespaarde uitgaven voor andere sociale diensten.

Het vertragen van de bevolkingsgroei brengt wat economen noemen een 'demografische bonus' met zich mee. Als landen snel de overgang maken naar kleinere gezinnen, neemt de groei van het aantal kinderen dat zorg behoeft, relatief snel af ten opzichte van het aantal werkende mensen. Als de financiële last van grote gezinnen wegvalt, kunnen meer mensen aan armoede ontsnappen. Op nationaal niveau zorgt de demografische bonus voor besparingen en een toename van de investeringen, productiviteit en economische groei.

Werkloosheid

Japan, dat zijn bevolkingsgroei halveerde tussen 1951 en 1958, was een van de eerste landen die profiteerde van de demografische bonus. Zuid-Korea en Taiwan volgden. Ook China, Thailand en Vietnam kregen hulp van een scherpe daling van de geboortecijfers.

Hoewel dit effect slechts een paar decennia blijft bestaan, is het doorgaans genoeg om een land naar het moderne tijdperk te loodsen. Afgezien van een paar olierijke landen, wist geen enkel ontwikkelingsland succesvol te moderniseren zonder de bevolkingsgroei te remmen.

Snelle bevolkingsgroei legt druk op land en watervoorraden. Vaak is er onvoldoende werk voor jongeren. Een groot aantal werkloze jongeren vergroot de kans op conflicten.

Kortom, de kosten die de samenleving heeft als er niet aan gezinsplanning wordt gedaan, kunnen groter zijn dan een land zich kan veroorloven.

Iran

Het goede nieuws is dat regeringen de gezinsgrootte snel kunnen terugbrengen als ouders daar ook aan willen meewerken. Iran wist in slechts tien jaar tijd een recordbevolkingsgroei terug te brengen tot een van de laagste in de wereld.

Toen Ayatollah Khomeini in 1979 aan de macht kwam en de Islamitische Revolutie lanceerde, ontmantelde hij de gezinsplanningprogramma's en promootte hij grote gezinnen. Tussen 1980 en 1988, tijdens de oorlog met Irak, wilde Khomeini meer soldaten voor de islam. Zijn doel was een leger van 20 miljoen mensen.

De vruchtbaarheidscijfers klommen, waardoor de jaarlijkse bevolkingsgroei in Iran steeg naar een piek van 4,2 procent aan het begin van de jaren tachtig. Een niveau dat dicht bij het biologische maximum zat. De enorme groei begon echter een zware last te vormen voor de economie en het milieu. De Iraanse leiders realiseerden zich dat overbevolking, milieuschade en werkloosheid de toekomst van het land ondermijnden.

In 1989 voerde de regering het gezinsplanningprogramma opnieuw in. In mei 1993 werd een nationale gezinsplanningwet aangenomen. Diverse ministeries, inclusief Onderwijs, Cultuur en Gezondheidszorg, werden gemobiliseerd om kleine gezinnen aan te moedigen. Ook religieuze leiders werden betrokken bij de kruistocht voor kleinere gezinnen.

Het gemiddelde aantal kinderen in Iraanse gezinnen daalde in korte tijd van zeven naar minder dan drie. Tussen 1987 en 1994 wist Iran zijn bevolkingsgroei te halveren.

Spotlight op dieren

Huisdieren en kinderen

Al vanaf een leeftijd van 4 jaar is een kind in staat om een band op te bouwen met een huisdier. Op deze leeftijd is het natuurlijk wel belangrijk dat de ouders goed waken over de verzorging van het dier. Met name het voeren is een belangrijk moment voor de kinderen, dus zorg dat u een zak voer heeft die speciaal voor die huisdiersoort geschikt is en laat het voeren over aan de kinderen, waarbij er wel toezicht is op de tijden en hoeveelheden die de dieren krijgen.

Tekst: Margot Hack

Er is een periode in het kinderleven waarin het opdoen van ervaringen met dieren van belang blijkt te zijn. Dat is de periode van ongeveer acht tot dertien jaar. Allerlei problemen met het angstige, het onevenwichtige of het verwende kind, kunnen door een huisdier worden verminderd. Kinderen die zo'n dierlijke kameraad hebben, worden daardoor in de ogen van andere kinderen interessanter en belangrijker. Verwende of juist erg streng opgevoede kinderen leren door de verzorging van een huisdier verantwoordelijkheid te dragen.

Het is wel handig om een paar 'regels' in acht te nemen om de omgang goed te laten verlopen:
Niet het dier wegsturen als het kind aandacht krijgt. Juist wel het dier aandacht of wat lekkers geven in het bijzijn van het kind. Het is niet verstandig op het dier te mopperen als hij interesse toont in het kind. Leer het dier (meestal geldt dit voor honden) het verband tussen 'kind' en 'leuk' door hem elke keer iets lekkers te geven als de baby wordt verschoond.
Het is beter om de hond naar het kind te laten komen om iets leuks te gaan doen en niet het kind, lopend of kruipend, naar de hond te laten gaan (zeker niet als het dier in zijn mand ligt).

Ook is het belangrijk om een kind te leren dat niet elke hond hetzelfde is als de hond thuis. Dus laat nooit een kind een vreemde hond aaien. Leer het kind de drie 'vraagregels' voor het aaien van een vreemde hond:
1. Eerst aan de moeder of vader vragen
2. Dan aan de baas van de hond vragen
3. Als het van allebei mag dit ook aan de hond vragen: steek voorzichtig je hand uit en kijk of de hond naar je toekomt. Doet hij dat, kriebel hem dan voorzichtig onder zijn kin of over zijn borst.

Huisdieren spelen vooral bij de karaktervorming van het kind een belangrijke rol. Een huisdier kan helpen om het kind een positieve kijk op het leven te geven. Huisdieren blijken spanning en onzekerheid door een echtscheiding, verhuizing of andere emotionele gebeurtenis voor een belangrijk deel weg te kunnen nemen.

"Bij een gebroken poot is het maken van een röntgenfoto altijd noodzakelijk anders kan de behandeling nooit goed gedaan worden!"

Dierenartsenpraktijken Vredenberg,
Ronde Klip, Tera Kora en Comenencia
Tel: 737-2185-737-3202

Margot Hack is dierenarts te Ronde Klip

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
3. Japanse gordel; 5. ratelpopulier; 10. nadeel; 12. naturist; 13. zonder eer; 16. behoeftige; 17. kunstmens; 18. boerderij; 20. scheepstouw; 22. instrumentaal slot; 26. beschikbaar bedrag; 29. Amerikaanse staat; 30. kapitein; 31. richttoestel; 34. maangodin; 37. alcoholische drank; 39. brievensnoer; 40. zeurpiet; 42. ijkmeester; 43. melkgevende koe; 45. zaad uit veldvruchten slaan; 46. kwade dank; 47. muzieknoot; 48. kind (Eng.).

VERTICAAL:
1. Turk; 2. rivier in Engeland; 3. lofdicht; 4. mannetjesvarken; 6. vogelziekte; 7. wondvocht; 8. onbeduidend; 9. oplettend; 11. plakboek; 14. bedorven; 15. vrouwelijk dier; 19. doopvader; 21. trouwen; 23. liefkozing; 24. gevel; 25. withandgibbon; 26. vervoermiddel; 27. duinvallei; 28. Duits lidwoord; 31. gezond; 32. wapen; 33. golfbaan; 35. wederkerig vnw.; 36. uitroep bij een plotseling gedane ontdekking; 37. bitter vocht; 38. buiging; 40. Griekse filosoof; 41. dierenverblijf; 43. deel van het bestek; 44. slot.

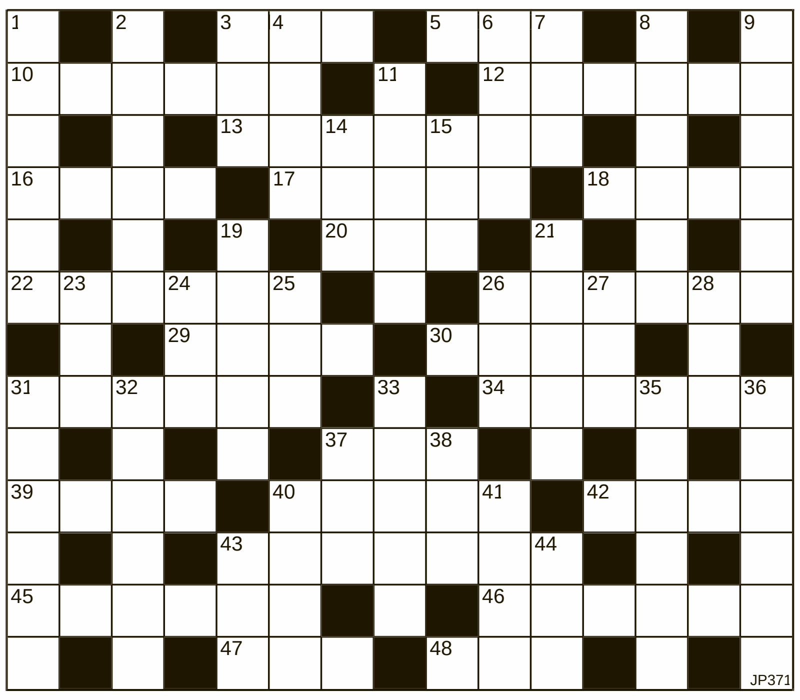

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Liesbeth van den Ham
Constantijn
Huygenstraat 1
Aruba

Eric Visser
Kaya Verdi 15 Cas grandi
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

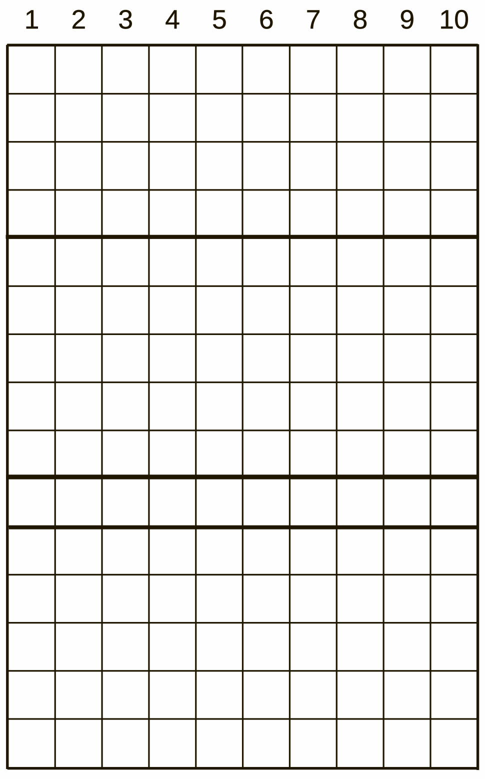

1. Roofdier - patat - zijgtoestel;
2. ellende - muziekstuk - binnenshuis;
3. goed gekookt - koren - borg;
4. vedette - seriositeit - weegtoestel;
5. kalmte - vis - lange winterjas;
6. mestvork - scharnier - kaartspel;
7. lastdier - motto - scheepsvolk;
8. strafwerktuig - rang - leuk;
9. mestvocht - kaartenboek - marmersoort;
10. tocht - rivier in Frankrijk - hete springbron.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

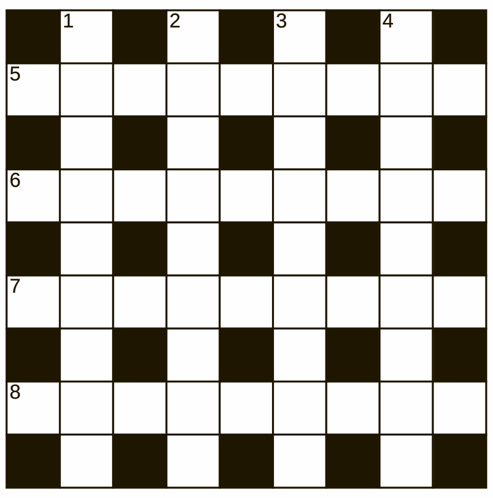

HORIZONTAAL:
5. Even stoppen om te overnachten (5);
Ogenblikje uitzicht? Reken daar maar op! (7);
6. Vuil dat ontrouw wordt (5);
Beveiliging van een gluiperige bestemming (7);
7. Verwant aan een steekwagen (8);
Het gevolg van Britse rust (5);
8. Zijn opvoeders maakten de kapitein vadsig ... (7);
... en nog meer als baby (5).

VERTICAAL:
1. Minder glanzende duif (6);
Vervoer om weg te geven? (8);
2. Onnatuurlijk hersteld (7);
Vergunningen van bedrijven (5);
3. Erg Frans boordsel (4);
Beslist zonder te aarzelen (8);
4. Geen eentonig lied (4);
Dwepend met een jongen spreken (8).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

O	N	R	E	D	E	I	L	V	T	S	E	N
E	I	T	A	T	S	E	R	R	A	N	A	D
D	R	O	O	P	S	M	E	R	E	R	T	T
G	IJ	L	E	G	E	L	V	E	E	I	D	H
O	N	T	K	W	A	N	T	M	E	R	S	C
L	L	I	S	O	R	E	A	T	A	E	G	I
E	D	E	T	I	M	C	I	L	E	P	N	Z
G	C	W	N	S	S	M	L	L	S	U	I	R
O	N	I	E	N	A	I	V	A	L	S	K	E
V	E	C	P	L	U	L	R	H	O	D	L	V
F	R	T	A	O	E	T	E	C	O	N	O	O
O	E	C	R	K	T	E	D	B	K	A	W	R
O	T	B	E	A	S	U	R	N	O	H	E	A
R	E	P	R	A	A	J	A	N	I	T	B	A
D	B	G	A	A	R	V	N	A	A	W	U	J
R	E	G	N	A	G	IJ	B	R	O	O	V	A

Aanvraag
Arrestatie
Asurn
Autobelasting
Beteren
Bewolking
Calamiteit
Camera
Crisistijd
Debrouillard
Eslook
Handsup
Jaaroverzicht
Kwant
Meteen
Najaar
Nestvlieder
Pekelvlees
Remspoor
Roofvogel
Topic
Vlegel
Voorbijganger
Weleer
Windtunnel

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

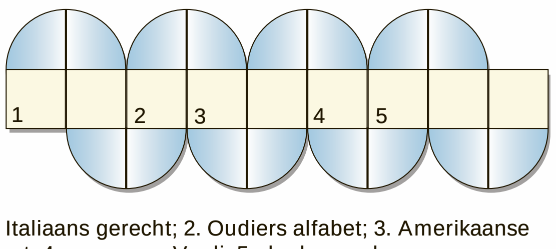

1. Italiaans gerecht; 2. Oudiers alfabet; 3. Amerikaanse staat; 4. opera van Verdi; 5. donkerrood.

© Puzzelland/110416

SUDOKU

	5				3			
9				2			6	3
		1						9
			8	5		9		6
		8	9	3		5	1	
		7	6				8	
				4		7		
6		3	2	7	1			
1	7						2	4

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

5	1	4	8	7	9	3	2	6
9	7	6	5	3	2	8	1	4
2	3	8	6	4	1	9	7	5
1	4	9	2	8	5	6	3	7
8	5	7	3	6	4	1	9	2
6	2	3	9	1	7	4	5	8
7	9	1	4	5	6	2	8	3
4	8	2	7	9	3	5	6	1
3	6	5	1	2	8	7	4	9

OPLOSSINGEN VAN VORIGE WEEK

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Gesnik; 4. speelwei; 10. hoe; 11. lei; 12. laaien; 14. srilanka; 17. moe; 18. zee; 19. dok; 20. sage; 22. pit; 24. hik; 26. tee; 27. duplo; 30. adagio; 32. paraaf; 33. grief; 34. dia; 35. tas; 36. log; 38. ster; 39. tak; 41. lam; 42. was; 44. winderig; 47. steler; 48. out; 49. nes; 50. golfstok; 51. scheen. VERTICAAL: 1. Golfslag; 2. shanghai; 3. idem; 4. sos; 5. perzie; 6. elle; 7. lea; 8. wind; 9. irak; 13. non; 15. iet; 16. koala; 21. eigen; 22. pezig; 23. kuras; 25. kif; 27. dat; 28. pastille; 29. offreren; 31. draai; 34. domino; 36. lar; 37. das; 39. twijg; 40. knol; 41. lets; 43. stuc; 45. duf; 46. gek. Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Bravolzin; 6. astraalst; 7. grondgang; 8. piepenaal. Verticaal: 1. Brosbruin; 2. overknipt; 3. slaafgang; 4. dissenaat. Anagram: rede-reeds-Elders; neet-lente-Lengte; toen-noest-Feston; heer-heler-Helder; kies-skien-Onkies; rand-raden-Narede; ader-adres-Danser; geen-genre-Ergens; aria-varia-Rivaal; eden-neder-Denker. Gevraagd woord: ELFHONDERD. Woordzoeker: SUIKERWERK Puzzelslang: 1. Schakel; 2. leto; 3. openlijk; 4. kina; 5. airshot. Het sleutelwoord was: SALONKAST.

'Inspiratie'

Tekst: Hans Vaders Foto's: Archief

In het algemeen kan worden gesteld dat de keuken van een land, van een eiland, evenals de daarbij behorende (eet)cultuur zich ontwikkelt, zich vormt op het platteland of vanuit het woud of de zee. Een keuken is nu eenmaal afhankelijk van datgene wat bijvoorbeeld de gecultiveerde velden, de jacht en de visvangst opleveren en specifiek waar het gaat om ingrediënten die alleen maar daar en nergens anders groeien of voorkomen, de zogenoemde endemische ingrediënten. Die maken een keuken uniek.

Nu, hiervan heeft Tasmanië, 'a world apart, not a world away' en 'the island of inspiration', dat zich zo'n 10.000 jaar geleden middels een zeestraat definitief afscheidde van het Australische vasteland, er genoeg van of dit nu gaat om wild, kruiden, vruchten, bessen of bladeren.

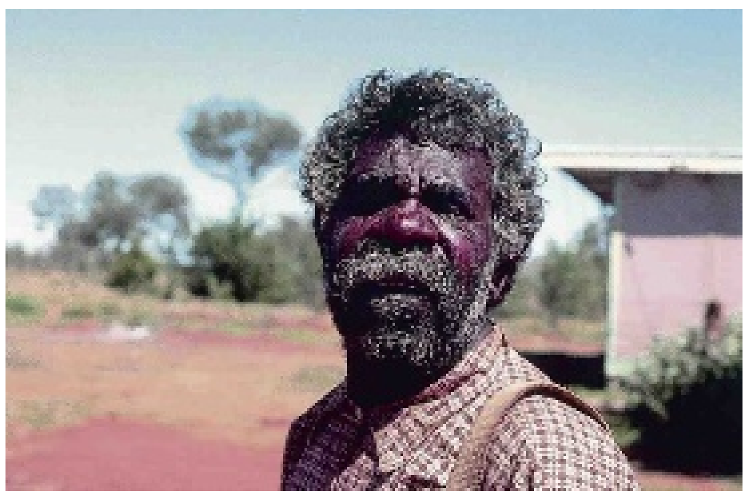

De Pallawa, de oorspronkelijke bewoners van het grote eiland, die in de negentiende eeuw langzaam maar zeker extinct werden als gevolg van uit Europa meegebrachte besmettelijke ziektes, discriminatie en vervolging, ontwikkelden gedurende duizenden jaren een zeer gedetailleerde en uitgebreide kennis over het hoe, wat en waarom in hun natuurlijke omgeving. Dit hield uiteraard ook het zoeken, oogsten en bereiden van producten in, evenals het gebruik van diverse kruiden en sappen voor medicinale doeleinden.

Vele voedingsmiddelen werden meteen als verse waar gegeten, of geroosterd boven smeulende kooltjes, of gebruikt om smaak te geven aan vlees. Vruchten werden verzameld en onder een zandhoop bewaard uit het zicht van vogels en schalen van aardewerk dienden om het bedwelmende alcoholische sap op te vangen dat sommige bomen na een scherpe insnijding prijsgaven. Zout werd opgeslagen, van gemalen zaden werd meel gemaakt en ook een voorloper van de mintkauwgom was bekend. Het was een nijver vreedzaam volk dat in complete harmonie met de haar omringende natuur leefde.

Het was eigenlijk niet eens zo'n ramp voor deze vredige inwoners dat hun eiland eind 1642 werd geobserveerd door de uit de uit het Groningse Lutjegast afkomstige Abel Tasman. Hij verbleef met zijn bemanning een korte tijd bij de huidige Blackman's Bay en noemde het eiland Anthony van Diemen's Land naar zijn sponsor, de toenmalige gouverneur van Nederlandsch-Indië. Daarna zeilde hij weer weg en kwam nooit meer terug. Ook de jonge William Bligh, later onder meer bekend van de Bounty, schermutselingen op Curaçao en als infame gouverneur van Australië - waar is die man overigens niet geweest in zijn leven - bezocht onder kapitein James Cook in 1777 Tasmanië. In 1788 deed hij het eiland met de Bounty opnieuw aan.

Volgens insiders kwam de eerste bittere ervaring in de culinaire geschiedenis van Tasmanië na de permanente vestiging van de Britten in 1803, waarbij in de volgende decennia de oorspronkelijke bevolking niet alleen werd gedecimeerd en belangrijke inheemse traditionele kennis verloren ging, maar het eiland ook werd gebruikt als strafkolonie. In 1850 bevolkten al zo'n 75.000 criminelen het eiland.

Gelukkig ging van de kennis van de Tasmaanse aboriginals niet alles 'down the drain'. Binnen afzienbare tijd was het geïmporteerde Engelse eten geconsumeerd, lag verrot in de magazijnen of wilde maar niet spruiten. Op het eiland, waar blank en zwart tolerant doch gescheiden naast elkaar leefden, betekende dit de eerste flirt met Tasmaanse planten, verzameld door woudlopers en avonturiers die de binnenlanden verkenden. De lokale bevolking leerde hen hoe ze de planten en het lokale wild zoals buidelrat en wallaby, een kleine kangoeroesoort, konden prepareren. Kranten meldden in die tijd zelfs dat mondaine dames in hoepelrok Mount Wellington beklommen om snowberries te plukken voor hun zomertaarten.

Het werd daarna een periode van enig culinair experiment. Nieuwe gerechten onder meer op basis van bier, wijn - Tasmanië produceert uitmuntende wijn - en sterke drank kwamen ter tafel en oude kost uit het verre Albion werd met Tasmaanse ingrediënten getransformeerd tot een nieuwe smakelijke variant.

Over het eiland verder niets dan goeds. Je komt er in hoofdstad Hobart na een lange vermoeiende reis met vliegbedrijf Qantas aan, het eten voldoet aan de internationale standaard in een fusion tussen inheems, koloniaal en een vleugje inspiratie van de nieuwe tijd. In principe is de beste tijd om te genieten van een hoogstaand culinair palet wanneer rond Kerstmis de 'Taste of Tasmania' wordt georganiseerd, een jaarlijks eet- en wijnfestijn. Bijkomstigheid is dat de zeilliefhebber dan ook nog bij Constitution Dock kan kennisnemen van de finish van de eveneens jaarlijkse Sydney to Hobart Yacht Race die gezien de weersomstandigheden en zeecondities in Bass Strait soms zeer weerbarstig verloopt. Nou ja, men is op Tasmanië wel gewend aan zeilbootjes. Die komen er al eeuwen langs.

Proffid Caribbean NV: Hotel, Restaurant & Retail Automation, Inventory, Credit Card Interface
www.proffid.com - info@proffid.com - Aruba: +297-5881570 - Bonaire/Curacao: +5999-7378332

KOOK MEE MET MAY

Spaghetti met zalmburgers en knapperig broodkruim

Voor de spaghetti:
350 gram spaghetti, koken volgens de aanwijzingen op de verpakking
gewone olijfolie
2 lente-uien, schoongemaakt en fijn gesneden
2 teentjes knoflook, gepeld en fijn gehakt
fijn gehakte peterselie
50 gram verse broodkruimels
beetje ongezouten roomboter
zout en vers gemalen zwarte peper

Voor de zalmburgers:
11/2 pond verse zalm, schoongemaakt en in stukjes gesneden
1/3 cup fijn gehakte sjalotten
1 theelepel verse fijn geknipte dille
2 theelepels citroensap
2 eetlepels cottage cheese, door een zeef gewreven
2 eidooiers
zout en vers gemalen zwarte peper

Alle ingrediënten mengen en er 4 burgers van vormen. Apart houden.
Voor de spaghetti:
In een flinke koekenpan 1 eetlepel olie verhitten en de lente-uien en knoflook gaar bakken, de peterselie toevoegen, afmaken met zout en peper. Apart zetten.
In een andere pan 1 eetlepel olie en een stukje roomboter verhitten en hierin de broodkruimels knapperig bakken. Afmaken met zout en peper.
Terwijl de spaghetti kookt, de zalmburgers in wat olie aan beide kanten bruin bakken.
Als de spaghetti gaar is deze overhevelen naar de koekenpan met de sjalotten en mengen.
Op een schaal arrangeren en met de broodkruimels bestrooien.
De zalmburgers er op leggen en met een frisse sla serveren.

Eet smakelijk,
May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Le Rosé de Mouton Cadet

Druifsoort: Merlot, Cabernet Franc en Cabernet Sauvignon
Streek: Bordeaux, Frankrijk
Kleur: Donkerroze
Geur: Rijpe vruchtjes zoals aardbei, framboos en bramen
Smaak: Clean en fris met veel vers zomerfruit

Een heerlijk gerecht om zondags buiten van te genieten. Daar past natuurlijk een lekkere frisse rosé bij! Deze week een prachtige rosé uit de Bordeaux die van het majestueuze huis Baron Philippe de Rothschild komt. De Mouton Cadet-lijn werd in de beginjaren van de 20e eeuw voor het eerst geproduceerd om de consument een voordeliger bordeaux aan te bieden voor alledaags gebruik. Deze is daarna uitgegroeid tot een van de meest geëxporteerde wijnen van de Bordeaux. 'Le Rose de Mouton Cadet' is een heerlijk zomerwijntje met frisse zuren en veel aroma's en smaak van vers zomerfruit. Met het gerecht van deze week zal hij een prachtige combinatie vormen. Nodig alvast wat vrienden uit voor zondag en bereid u voor op een gezellige middag.

Santé!

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store, Licores Maduro

ÑAPA Business

16 april 2011

‘Werken met verstand en handen’

‘Sapatu bo ta mi amigu, den bon i malu...’, ‘Schoenen, jullie zijn mijn vrienden, door dik en dun’, zong tumbakoning Hendrik de Windt op 25 maart tijdens de officiële opening van de winkel COP Shoes & Braces. De tekst van De Windts winnende tumba Pará den mi sapatu (In mijn schoenen) geeft treffend weer hoe belangrijk schoenen voor ons zijn.

Het volledige team van Curaçao Orthotics & Prosthetics (COP). Achterste rij (staand) van links naar rechts Merienne Pablo (administratief medewerkster), Rhoünda Margarita (podotherapeute), Kyra Römer (manager COP en COP Shoes & Braces), Laurens Konter (instrumentmaker), Javier Liseur (instrumentmaker). Voorste rij links: Jason Martes (schoentechnicus) en rechts: Idiëne Vanblarcum (instrumentmaker). Ontbrekend op de foto: Rayza Bernabela.

Tekst: Elaine Marchena Foto’s: Prince Imaging

Je zult maar niet met confectieschoenen uit de voeten kunnen. COP Shoes & Braces is een speciaalzaak voor (semi)-orthopedische schoenen, verbandschoenen, diabetesschoenen, steunzolen en corsetten (braces), gerund door een gediplomeerde podotherapeut en een schoentechnicus.

“Het is altijd mijn droom geweest om op Curaçao een winkel te openen, speciaal voor mensen met voetklachten”, glundert Kyra Römer, manager van Curaçao Orthotics & Prosthetics (COP), waar de nieuwe winkel onderdeel van is. “Er zijn op het eiland zo veel mensen die geen goed passende schoenen kunnen vinden, omdat ze ‘probleemvoeten’ hebben. Dit kan het gevolg zijn van vergroeiingen of aangeboren afwijkingen van de voet, bijvoorbeeld door platvoeten. Er zijn ook best veel kinderen die moeilijk of niet in de standaard schoenen passen.” Podotherapeute Rhoünda Margarita vult aan: “Daarnaast hebben we op het eiland een grote groep diabetespatiënten. Door hun ziekte is het belangrijk dat zij geen wondjes aan hun voeten krijgen. Omdat deze patiënten een verminderd gevoel in hun voet hebben, merken ze het vaak niet als er een wondje ontstaat. Die wondjes genezen -– ook weer als gevolg van diabetes - heel langzaam waardoor ze gemakkelijk kunnen ontsteken, wat zelfs amputatie van de voet noodzakelijk kan maken. De zogenaamde ‘diabetesschoenen’ hebben geen stiknaden aan de binnenkant, om het ontstaan van wondjes te voorkomen.”

Schoentechnicus

De orthopedisch schoentechnicus zoekt, in samenwerking met de behandelend arts of podotherapeut, naar oplossingen voor mensen met moeilijke voeten. Dit varieert van eenvoudige aanpassingen aan confectieschoenen, tot het aanmeten van steunzolen of volledig orthopedisch schoeisel.

Collectie

In de winkel staan in totaal vier rekken. In drie daarvan vind je semi-orthopedische schoenen: dames-, heren- en kinderschoenen. Semi-orthopedische schoenen lijken sterk op ‘gewone’ confectieschoenen, maar dan met extra ruimte voor het doorvoeren van noodzakelijke aanpassingen om de schoen beter te laten aansluiten aan de voet van de drager. In het vierde rek staan voorbeelden van orthopedische schoenen. Deze komen, in tegenstelling tot de semi-orthopedische schoenen, niet uit een fabriek maar worden vanaf de productie van de leest volledig afgestemd op de voet van de cliënt. Het is in deze winkel trouwens ook mogelijk om een zogenaamd onpaar te kopen: twee schoenen van een verschillende maat, voor klanten bij wie de voeten meer dan 1 cm. in grootte verschillen.. In het vierde rek staan ook de diabetes- en verbandschoenen uitgestald. Verbandschoenen zijn te vergelijken met pantoffels, gemaakt van bijzonder zacht en luchtdoorlatend, goed wasbaar materiaal. Ze worden gedragen door mensen die net een voetoperatie hebben ondergaan en een wond op hun voet hebben of een tijdje met verband om hun voet moeten lopen. Ook de verbandschoenen kunnen helemaal aan de voet van de cliënt worden aangepast.

De semi-orthopedische schoenen komen allemaal uit Nederlandse en Duitse fabrieken, waar COP al jaren mee samenwerkt. De collectie beperkt zich op dit moment nog tot de meest populaire modellen. Afhankelijk van de wensen van de klanten zal de collectie waarschijnlijk binnenkort worden uitgebreid. Omdat de verzekeringen meestal maar één paar schoenen vergoeden voor gemiddeld een periode van 15 maanden, kiezen de meeste klanten voor neutrale kleuren zoals zwart, bruin of grijs, die bij zoveel mogelijk kleren passen. Klanten kunnen ook een model kiezen uit een van de catalogi, waarna er een bestelling kan worden geplaatst. De schoenen zijn dan binnen enkele weken in de winkel. De collectie semi-orthopedische schoenen wordt op voorraad gehouden. Dus als er geen correcties nodig zijn, kan je deze schoenen direct meenemen. Aanpassingen aan de schoenen worden uitgevoerd in de werkplaats van COP, eveneens in Santa Maria en nemen enkele dagen in beslag. Steunzolen kunnen binnen een week worden opgehaald en voor klanten uit Bonaire maken wij een uitzondering en geldt dat ze hun voeten ‘s ochtends kunnen laten opmeten en de steunzolen aan het eind van de middag (op weg naar de luchthaven) ophalen.

Voor de orthopedische schoenen die 100 procent op maat gemaakt moeten worden, geldt een langere productietijd. Nadat de voeten in de winkel zijn opgemeten, worden de mallen en maten naar Nederland opgestuurd en kan de cliënt, na een of meer pasrondes, uiteindelijk over perfect passende schoenen beschikken.

Zoals de naam al aangeeft, worden in de winkel ook zogenaamde braces of corsetten verkocht, voor de pols, enkel en knie, naast eenvoudige rugcorsetten. De corsetten kunnen allemaal in de winkel worden aangepast, waarbij het winkelpersoneel helpt bij de selectie en adviseert over het gebruik van deze hulpmiddelen. De (semi-) orthopedische schoenen van COP Shoes & Braces kunnen, conform de voorwaarden van de verzekeraars, vergoed worden.

Rolstoeltoegankelijk

De winkel bevindt zich op de begane grond van de Tesoro Plaza aan de F.D. Rooseveltweg, tegenover de Welcome Shop en is voor rolstoelgebruikers goed toegankelijk, dankzij een rolstoelopgang aan de linkerkant van de winkelgalerij. Om klanten de mogelijkheid te bieden in alle privacy behandelingen te ondergaan of hun schoenen aan te passen, is er rechts achter in de winkel een aparte pasbehandelkamer. Hier bevindt zich een speciaal liftplatform, waarop ook mensen in een rolstoel kunnen plaatsnemen. Met behulp van het liftmechanisme wordt de cliënt tot op ongeveer 90 cm. hoogte getild, zodat de podotherapeut gemakkelijk bij de voeten kan komen voor behandelingen en om te helpen bij het passen van schoenen. Voor cliënten die trap kunnen lopen, is voor hetzelfde doeleinde in de winkel een verhoging gemaakt.

Podotherapeut

Een podotherapeut behandelt patiënten met klachten aan de voeten of het bewegingsapparaat, die worden veroorzaakt door een afwijkende stand van de voet(en) en/of tenen, door de nagels of door huidproblemen. De podotherapeut begint met een onderzoek naar de oorzaak van de klachten, om te komen tot een diagnose en een behandelplan. De diagnose wordt doorgaans gevolgd door een behandeling. De meest voorkomende podotherapeutische behandelingen zijn wondbehandelingen (vooral bij diabetespatiënten), schoenmodificaties, het geven van preventieve adviezen voor een goede voetverzorging en het maken van orthesen (ondersteunende of corrigerende hulpmiddelen), protheses en podotherapeutische zolen.

COP Shoes & Braces, F.D. Rooseveltweg 214, Unit B Tesoro Plaza (tegenover Welcome Shop), tel. 868 4466. Openingstijden: maandag van 10.00 - 12.00 en van 13.00 - 17.00 uur en dinsdag tot en met vrijdag van 08.00 - 12.00 en van 13.00 - 17.00 uur.

Even voorstellen

Rhoünda Margarita werkte, na afronding van haar studie podotherapie, vijf jaar lang bij COP. Het was dankzij de Nederlandse vaste orthopedisch schoenmaker van COP, Wim Shoumakers, dat zij op het idee kwam om zich te specialiseren in het produceren van orthopedisch schoeisel.

Hij kwam om de drie maanden vanuit Nederland naar de werkplaats en nodigde Rhoünda tijdens die bezoeken uit om hem te assisteren. Zo maakte zij zich de kunst eigen van het aanmeten van orthopedische schoenen en het controleren van de passchoenen. Al gauw ontstond bij haar de behoefte om zich hier verder in te specialiseren. Zij vertrok naar Nederland om een opleiding tot schoentechnicus te volgen.

Deze zesjarige opleiding wordt gecombineerd met werken in de praktijk. Rhoünda werkte acht jaar lang bij Penders Voetzorg in Heythuysen, waar ze gedeeltelijk ook als podotherapeut aan de slag kon. Twee jaar na afronding van deze tweede studie keerde Rhoünda terug naar Curaçao, waar zij een eigen praktijk begon. Sinds 1 november 2010 is zij weer in dienst bij haar ‘oude’ werkgever COP en ondertussen runt zij samen met COP-manager Kyra Römer en schoentechnicus Jason Martes COP Shoes & Braces.

Rhoünda houdt van haar werk, omdat het zo divers is: “Er zijn zoveel verschillende soorten klanten en zelfs als ze dezelfde klachten hebben, verschillen deze nog per persoon. Bovendien vind ik het heerlijk om zowel met mijn verstand als met mijn handen te kunnen werken.”

Schoentechnicus Jason Martes koos bewust voor een baan in de wereld van orthopedische schoenen. Na zijn lts-opleiding werkte hij in de bouw en daarna in de bewakingsbranche. Hij maakte kennis met COP toen hij nog als bewaker werkte voor Fundashon Verriet en besloot te solliciteren op een vacature voor een orthopedische vakkracht. Jason bleek talent te hebben voor het werk in deze branche en is nu al enige tijd bezig met de opleiding tot schoentechnicus: “Het is belangrijk dat je goed met mensen om kunt gaan om te begrijpen met welke problemen ze te maken hebben. Ik vind het geweldig dat ik mensen kan helpen om, ondanks hun voetproblemen, zo normaal mogelijk te kunnen lopen.”

De jongste cliënte, Céline maakt, geholpen door COP-manager Kyra Römer, de veter los en opent daarmee de winkel.

Het interieur van de ruim opgezette winkel.

Tumbakoning Hendrik de Windt zingt zijn toepasselijke tumba Pará den mi sapatu (in mijn schoenen).

Business Agenda

Curaçao

16 april: Open dag UNA
Kom langs en laat je informeren over de opleidingen en faciliteiten van de UNA. Doe de studiekeuzetest en neem deel aan rondleidingen.
Tijd: 15.30-19.00 uur

Meer informatie: email mariela.dacostagomez@una.an

4 mei: Inschrijving Opleiding Juridisch Assistent
Bij voldoende belangstelling begint in augustus de tweejarige deeltijdse opleiding Juridisch Assistent van de Stichting Juridische Beroeps Opleiding. De opleiding is een door het ministerie van Onderwijs erkende hbo-opleiding.
Meer informatie: maandag t/m vrijdag van 08.00-12.00 uur, mw. R. Paulo, tel. 888-2373 of email sjbol@cura.net.

Aruba

19 april: Voorbereiding aanbestedingen
Tijdens deze lezing krijgt u praktische informatie over hoe u voor te bereiden op komende aanbestedingen.
Tijd: 16.00 - 18.00 uur
Locatie: Auditorium van de Aruba Chamber of Commerce
Spreker: Marlon Croes
Deelname is gratis, registratie is verplicht en kan door middel van een email met naam, bedrijfsnaam en telefoonnummer naar businessinfo@arubachamber.com.
Meer informatie: Business Information & Support, telefoon 582-1566 ext. 27/35/42.

27-28 mei 2011: Innovation Conference & Expo
Georganiseerd door de Kamer van Koophandel van Aruba. Deze beurs biedt inzicht in lokale en internationale innovatieve initiatieven.
Onder meer besprekingen met potentiële investeerders, presentaties van de succesverhalen van deelnemers en een presentatie van innovatieve projecten van studenten van EPI Ciencia y Technologia (C&T).
Plaats: Renaissance Convention Center
Meer informatie: www.arubachamber.com of email: businessinfo@arubachamber.com

29 mei: Innovatie
Aansluitend op 'Destination Innovation' (27-28 mei) de workshop 'Entrepreneurship and Innovation'. Doel van de workshop is om heldere antwoorden te geven op de vragen wat innovatie is en hoe deze gebruikt kan worden als instrument voor de onderneming.
Plaats: Auditorium van de Kamer van Koophandel
Tijd: 16.00-18.00 uur.
Spreker: Edward Erasmus, docent aan de Faculty of Finance & Economy van de Universiteit van Aruba.
Voertaal: Papiamento

Deelname kost 35 florin. Registratie is verplicht en kan geschieden via een email onder vermelding van naam en telefoonnummer naar businessinfo@arubachamber.com.

10 juni: Fatum Pensioen Seminar
Seminar over bedrijfspensioenen en andere secundaire voordelen voor werknemers.
Plaats: The Westin Aruba Resort
Tijd: 14.00-19.00 uur
Meer informatie: www.fatum.com en/of tel. 582.1111

30 juni: Women in Leadership congres
ATIA organiseert met medewerking van de National Council for Innovation & Competitiveness of Aruba (NCIC) en de Universiteit van Aruba het Women in Leadership congres. Thema's zoals 'Wat is de ervaring van vrouwen in leidinggevende functies op Aruba en in het buitenland', 'Wat zijn de succesverhalen van vrouwen in leidinggevende functies op Aruba en in het buitenland' en 'Hoe bevorderen en steunen bedrijven vrouwen in leidinggevende functies?' Buitenlandse en lokale sprekers zijn uitgenodigd om hun visie te geven en ervaring te delen.
Plaats: Renaissance Convention Center
Tijd: 08.00-14.00 uur (lunch inbegrepen)
Meer informatie: www.atiaaruba.org, www.facebook.com/arubatrade, of email: atiaruba@setarnet.aw

10 september: Annual Fundraiser & Awards Gala
Gala-avond met gastspreker en uitreiking van de eerste ATIA Business Excellence Awards, met de focus op excellence in entrepreneurship en innovatie. Tijdens deze avond zullen de beste entrepreneurs worden geëerd.
Plaats: Marriott Aruba Resort & Stellaris Casino
Meer informatie: www.atiaaruba.org, www.facebook.com/arubatrade, of email: atiaruba@setarnet.aw

Internationaal

23-24 mei: Inspiratie businessreis naar Suriname
Op 23 mei en 24 mei vindt in het kader van de 'Inspiratie businessreis naar St. Eustatius, Saba, St. Maarten, Aruba, Bonaire, Curaçao en Suriname', het bezoek aan Suriname plaats. Doel is om contacten te leggen met lokale en Caribisch georiënteerde ondernemers en een indruk te krijgen van de zakelijke mogelijkheden.Op het programma staan kennismaking, matchmaking en een excursie naar diverse productiebedrijven. Het programma is tot stand gekomen met medewerking van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB), de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA) en de Surinaams-Nederlandse Kamer voor Handel en Industrie.
Meer informatie: Nederland: nedcar@xs4all.nl of info@nederlandscaribischekamer.com, Curacao: Interexpo Carribean NV, Donald Coffie, email:peter@interexpo.biz

1-3 juni: CHTC
Caribbean Hotel and Tourism Conference 2011 van de CHTA (Caribbean Hotel and Tourism Association). Thema is gelinkt aan CHTA's campagne 'Tourism is Key', om overal in het Caribisch gebied bewustzijn te creëren van het belang van toerisme voor de regio. Verwacht worden vele afgevaardigden, vertegenwoordigers van hotels, leveranciers, attracties en toeristenbureaus. Een exclusieve mogelijkheid om te netwerken.
Plaats: Barbados
Meer informatie: www.caribbeanhotelandtourism.com.

De Business Agenda verschijnt wekelijks in de Ñapa. Informatie over zakelijke evenementen, zoals symposia, lezingen, trainingen en conferenties, zowel op Aruba, Bonaire als op Curaçao, is welkom op napa@amigoe.com.

Gedragsonderzoek

Geef eens een bloemetje

Vergeet al die managementcursussen. Als u een succesvolle, productieve werkplek wilt hoeft u alleen maar het vertrouwen van uw personeel te winnen, het richting te geven en sterke menselijke relaties op te bouwen. Uit gedragsonderzoek door de Harvard University en het Massachusetts General Hospital blijkt dat betrokkenheid en productiviteit op die drie pijlers rusten.

Positieve omgeving
"Een positieve werkomgeving waarin mensen elkaar vertrouwen en goed met elkaar op kunnen schieten, resulteert in een betrokken en productief personeelsbestand", stelt Nancy Etcoff, die het onderzoek leidde. De tevredenheid van werknemers wordt in grote mate bepaald door het vertrouwen in en identificatie met collega's. Hoe meer iemand bovendien de zin van zijn werk inziet, hoe groter de betrokkenheid bij de onderneming. Hetzelfde geldt voor de mate van onderling vertrouwen. Productieve werknemers zijn het directe resultaat van vertrouwen en steun.

Zingeving
Volgens werkplekrelatiedeskundige Courtney Anderson blijkt uit dit onderzoek maar weer hoe belangrijk het is dat managers een gevoel van vertrouwen en zingeving stimuleren onder hun werknemers. "Goed leiderschap is veel meer dan je werk goed doen. Succes bereik je door een omgeving te creëren waarin medewerkers zich gelukkig en toegewijd voelen." En u hoeft alleen maar wat tijd vrij te maken om die drukke, competitieve werkplek daadwerkelijk te veranderen.

Een kleine moeite….
Kleine dingen die een groot verschil kunnen maken, zijn bijvoorbeeld het plaatsen van bloemen op kantoor. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt namelijk

dat bloemen een positief effect hebben op het humeur, sociale interactie, creativiteit en productiviteit en mensen aantoonbaar meer energie geven. Nog een tip is om als manager kalm, assertief en voorbereid te reageren op crisissen. Om dit te realiseren moet u als manager eerlijk en direct communiceren en tijd vrijmaken om uw team regelmatig te informeren over problemen die zich mogelijk voor gaan doen. Werknemers zetten zich echt veel harder in voor leiders die zich zelfverzekerd, betrouwbaar en flexibel opstellen en hun eigen fouten onder ogen durven te zien.

Communicatie

Tien signalen van niet effectieve communicatie

Communicatie is de sleutel tot zakelijk succes. Slechte communicatie vormt derhalve een risico. U weet dat u in de problemen zit als een of meerdere van onderstaande situaties zich voordoen. Keer de situatie ten goede en verbeter uw prestaties op de werkvloer.

Bob Harms is communicatie-adviseur

Tekst: Bob Harms

1. Sommige mensen werken niet mee
Samenwerking duidt op harmonie. Een gebrek aan samenwerking is dus het begin van relatieproblemen. Kijk wat er aan ten grondslag ligt.

2. Sommige mensen worden genegeerd
Iemand gaan negeren is een natuurlijke reactie wanneer iemand zich niet lekker voelt. Zoek uit waarom dat het geval is voor het uit de hand loopt.

3. Boodschappen komen niet aan
Dit kan er op duiden dat iemand omkomt in het werk of niet met u of anderen wil praten. In ieder geval moet er altijd een belletje gaan rinkelen. Verminder de werkdruk, train de werknemer of verander uw verwachtingen voor u goede krachten en klanten verliest.

4. Doelen worden niet gehaald
Als een team niet goed communiceert, presteert het ook niet. Onderzoek de groepsverhoudingen en verbeter de teamspirit.

5. Er worden meer fouten gemaakt
Als instructies of verwachtingen niet goed begrepen worden, worden er onherroepelijk fouten gemaakt. Niet-functionele communicatie is dodelijk voor de kwaliteit. Doe er alles aan om de communicatie te verbeteren, bijvoorbeeld met behulp van een training.

6. Er wordt met vingers gewezen en kritiek geleverd
Dergelijke verdedigende reacties duiden vaak op persoonlijke problemen of op scheuren in de onderlinge relaties. Zoek uit wat er aan de hand is en begeleid de overtreders.

7. Het moreel daalt
U heeft waarschijnlijk al een aantal waarschuwingstekens gemist of heeft geen actie ondernomen toen het mis ging en nu betaalt u de prijs. Analyseer de situatie en verbeter die. Nu! Goede communicatie geeft u inzicht in de oorzaken én de mogelijke oplossing.

8. De productiviteit daalt of stagneert
Nu loopt de hele onderneming gevaar. Pak het probleem snel en resoluut aan. Op een positieve manier. Luister naar alle betrokkenen en speel in op hun zorgen en problemen.

9. Het personeelsverloop is groot
Mensen blijven alleen voor u werken als hun salaris zwaarder weegt dan de prijs die ze betalen om op hun werk te verschijnen. Maar liefst 85 procent van de werknemers neemt ontslag of wordt ontslagen ten gevolge van relationele problemen op de werkvloer - niet vanwege tegenvallende prestaties. Voer altijd een exit-gesprek om de redenen te achterhalen en problemen aan te kunnen pakken.

10. Klanten lopen weg
Klanten kopen alleen bij u als de prijs-kwaliteitverhouding goed is. Als een of meer van bovenstaande problemen in uw onderneming spelen, hebben die hun weerslag op uw klanten. Als uw medewerkers zich niet lekker voelen, verliest u niet alleen hen maar ook uw klanten.

(Deze lijst is geïnspireerd door Steven C. Martin, manager en personal coach. Hij en zijn vrouw zijn de oprichters van opleidingsinstituut 'The Positive Way').

bobharms1@gmail,com

Business Boeken

Laveren tussen chaos en orde

Moderne, complexe samenlevingen balanceren op de grens van chaos en orde. Er is behoefte aan orde, maar tegelijkertijd bestaat er weerstand tegen een overdosis aan regels en wetten. Er is behoefte aan innovatie, maar ook angst voor ongewenste ontwikkelingen.

Auteur van 'Publiek management op de grens van chaos en orde - Over leiding geven en organiseren in complexiteit is prof. dr. ing. Geert R. Teisman. Teisman is hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij participeert in diverse innovatienetwerken tussen overheid, bedrijfsleven en wetenschap.

De leidinggevende in de complexe samenleving die orde nastreeft, loopt volgens de auteur het risico een verstard systeem te creëren. De leidinggevende die slechts oog heeft voor ontwikkeling en innovatie, zorgt mogelijk voor vluchtige oplossingen.

'Publiek management op de grens van chaos en orde' onderscheidt deze twee typen leidinggevenden, kort gezegd de ordezoeker en de ontwikkelaar, en laat vervolgens zien hoe ze zich tot elkaar verhouden. Aan de hand van voorbeelden uit de praktijk wordt duidelijk dat complexe samenlevingen vragen om een evenwichtige combinatie en interactie tussen beide vormen van leiderschap.

Het boek is ingedeeld in acht hoofdstukken waarin 'de complexiteit' op verschillende manieren benaderd wordt en wordt ingegaan op objecten van management, competenties van publieke managers en het handelen op de grens van chaos en orde.

Dit werk is geschreven voor professionals die de publieke zaak zijn toegedaan en de hedendaagse complexiteit beter willen begrijpen en managen.

Titel: Publiek management op de grens van chaos en orde - Over leiding geven en organiseren in complexiteit
Auteur: Geert Teisman
Uitgever: Academic Service
ISBN-10: 9052614040

Bestemming Curaçao

Wie: Erik en Riny

Hoe: ArkeFly

Hoe lang: Negen dagen

Budget: Wat we nodig hebben

Waar vandaan: Heeze, Nederland

We zijn op vakantie om te kijken of we op het eiland kunnen gaan wonen. We zijn hier voor het eerst en hebben het absoluut naar onze zin. We hebben Curaçao als bestemming uitgezocht omdat we sowieso naar het buitenland willen, maar de taalbarrière is hier niet zo groot, dus kunnen we zonder zorgen ons bedrijf op het eiland verder opzetten. We zijn allebei dakdekkers en helemaal klaar met Nederland. Het wordt er voor een ondernemer alleen maar moeilijker op om te blijven draaien. Nederland wordt veel te duur en daarom willen we graag naar het buitenland. We gaan eerst met zijn tweeën wonen, de vriendin blijft nog een poosje in Nederland. We hebben al een huis op het oog, dat wordt vlakbij Jan Thiel, maar dat is nog niet geheel zeker. Ook staat een aantal afspraken vast.
Tot nu toe hebben we nog niet zo heel veel van het eiland gezien omdat we het te druk hebben met zakelijke afspraken. Maar we vinden het klimaat heerlijk, we hebben onze Unoxmuts nog niet hoeven te gebruiken. En de mensen met wie we tot nu toe hebben gesproken, zijn heel erg aardig. Ook bevalt de omgeving ons wel. Mooie natuur, prachtige stranden, heerlijk gewoon! We zijn helemaal enthousiast.

Rechtsorde

Het slachtoffer in het strafproces

De leerstukken ‘sociale orde’ en ‘rechtsorde’ zijn belangrijke onderwerpen binnen de rechtsfilosofie. Leerstukken die de meeste juristen ooit (verplicht) hebben doorgeploegd om er vervolgens in de praktijk niet meer echt bij stil te staan. Toch vormen deze verschijnselen essentiële fundamenten van onze huidige samenleving en rechtsstelsel.

Tekst: Pascale Dingemanse

Ooit hebben we namelijk onze individuele vrijheid, ons individueel belang, voor een deel ondergeschikt gemaakt aan het algemeen belang (sociale orde), waarbij we ons gezamenlijk hebben ‘verbonden’ aan normen, waarden, regels en later wetten die worden opgesteld, uitgevoerd en bewaakt door de overheid (rechtsorde).

‘Het recht in eigen hand nemen’ botst met de rechtsorde en kan niet worden geaccepteerd, anders functioneert de ‘samen leving’, de sociale orde niet meer en ontstaat er anarchie. Ook het in vroeger tijden geldende ‘oog om oog, tand om tand’ is door het bestaan van de rechtsorde een in verval geraakt vergeldingsinstrument geworden.

Dus: als een lid van onze samenleving een norm schendt die rechtstreeks inbreuk maakt op een persoonlijk belang van een ander lid (bijvoorbeeld: de lichamelijke integriteit bij mishandeling, het menselijk leven bij moord

en het eigendomsrecht bij diefstal), is het in onze huidige samenleving onacceptabel dat het slachtoffer of een nabestaande ‘het recht in eigen hand neemt’ en de dader in het kader van ‘oog om oog, tand om tand’ met gelijke munt terugbetaalt.

Het gevestigde systeem is bekend: als je het slachtoffer wordt van bijvoorbeeld mishandeling of diefstal, doe je aangifte bij de politie en is het uiteindelijk het Openbaar Ministerie dat bepaalt of de verdachte vervolgd gaat worden en ‘de zaak’ aan de strafrechter gaat voorleggen die uiteindelijk de eindbeslissing neemt of de verdachte veroordeeld dient te worden of niet. Een vanuit de overheid gereguleerd systeem dat past binnen de geldende rechtsorde van de samenleving. Een systeem waarbij je als slachtoffer de ‘reactie op de leedveroorzakende actie’ overlaat aan de ‘bewaker van de rechtsorde’ en geen directe inspraak hebt in wat er met de dader gaat gebeuren.

Hoe logisch en noodzakelijk en gerechtvaardigd een dergelijk systeem ook is, het is op zichzelf toch opmerkelijk dat het slachtoffer geen enkele rol speelt in het strafproces en in het geheel niet voorkomt in het Wetboek van Strafvordering.

Een strafzaak kan daarom voor slachtoffers een frustrerende ervaring zijn. Niet hun leed staat centraal, maar het delict en de dader. Natuurlijk worden veel strafdossiers weliswaar opgebouwd met daarin ook de verklaring van het slachtoffer (de aangifte) en neemt de rechter daar dan kennis van, maar het ontbreekt het slachtoffer aan een eigen rol in het strafproces, aan een stem op de terechtzitting en een publiekelijke ‘confrontatie’ met de verdachte.

Als slachtoffers zich tot ons kantoor wenden voor juridisch advies, is het onbevredigend hen soms te moeten vertellen dat ze slechts als toehoorder de terechtzitting mogen bijwonen en niets mogen zeggen. Er bestaat op Curaçao immers (nog) geen spreekrecht voor slachtoffers. De ‘spreekbuis van de wet’, maar ook van het slachtoffer is thans enkel en alleen de officier van justitie. Het zou de ‘samen leving’ naar mijn mening ten goede komen een dergelijk spreekrecht op korte termijn in de wet op te nemen.

Echter, mocht u nu, hoe onfortuinlijk ook, slachtoffer zijn geworden van een strafbaar feit waarbij u aantoonbare schade heeft geleden, dan kunt u zich wel een officiële rol in het strafproces verschaffen en zich als benadeelde partij in de strafzaak voegen. Het is verstandig u daarbij te laten bijstaan door een advocaat omdat de opbouw van een dergelijke vordering de nodige juridische haken en ogen kan hebben.

In een volgend artikel zal ik de positie van de benadeelde partij nader belichten.

Mr Pascale Dingemanse is als advocate werkzaam bij SMS Attorneys at Law.

Mens & Werk

Talent aansturen

Talent is een combinatie van een aantal competenties, eigenschappen en sterktes. Daarbij gaat het niet om opvallende of hoog scorende eigenschappen maar toptalent bestaat vaak uit meerdere ‘onopvallende’ eigenschappen, die als combinatie juist het talent bij iemand aangeven.

Tekst: Judice Ledeboer

Maar hoe ontdek je bij iemand zijn talent en hoe kun je dat talent het beste ontwikkelen? Tegenwoordig wordt er op de werkvloer veel gesproken over talentontwikkeling. Talent kan men echter niet meten, maar wel aansturen door inzicht te krijgen in de competenties die iemand heeft. En door metingen te doen kunnen best scorende competenties zichtbaar worden. Men zou daar als werkgever meer naar moeten kijken, want alleen kennis zegt niet of een werknemer zijn werk goed kan uitvoeren.

Wereldwijd heeft talentmanagement alle aandacht, want in landen waar de crisis flink heeft toegeslagen is men naarstig op zoek naar ontwikkelde, talentvolle medewerkers. Ook de werkmoraal heeft een oppepper nodig. De laatste jaren is het vertrouwen op de werkvloer door allerlei maatregelen, stoelendansen op directieniveau en bezuinigingen enorm gedaald. Medewerkers willen wel, maar trekken zich terug in hun eigen leventje, binnen hun eigen afdelingen, terwijl er juist betrokkenheid nodig is om organisaties succesvol te laten zijn. Betrokkenheid wordt gecreëerd door werknemers aandacht te geven, vooral voor dat waar ze goed in zijn. Ontwikkeling van talent is dan ook de eerste stap.

Op Curaçao hebben bedrijven en organisaties te maken met vergrijzing en is men naarstig op zoek naar jonge goed opgeleide mensen. Personeel wordt helaas bij veel bedrijven nog steeds als

een kostenpost gezien en men probeert in eerste instantie juist op personeel te bezuinigen, terwijl juist nu geïnvesteerd moet worden in personeel om het ‘gat’ dat over enkele jaren ontstaat door de vele mensen die met pensioen gaan op te vullen. Er zijn nog steeds bedrijven die de HR-manager/afdeling niet betrekken bij hun visie en beleid, waarmee ze eigenlijk zichzelf te kort doen. Personeel is namelijk de grootste ‘asset’ voor een bedrijf. Ontwikkeling van medewerkers moet bij HR-management hoog op de lijst staan en daar zijn vandaag de dag heel veel manieren voor. Zich richten op talentmanagement is daar een van.

Op het gebied van talentmanagement zijn er drie prioriteiten: performance management (verzameling processen die helpt om prestaties te verbeteren), leiderschapsontwikkeling en training en ontwikkeling. Maar eerst moet men nog de juiste mensen hebben. Ook op dat gebied is er een verandering in benadering. Tot nu toe kijkt men naar de juiste mensen op de juiste functie, maar aangezien we op een eiland zitten en het aanbod van goed opgeleid personeel schaars is, kan men ook anders denken. Zoek de juiste functies voor de mensen aan de hand van hun best scorende competenties. De mensen zijn er al. Maar is er inzicht in hun ‘kunnen’? Of zitten de mensen daar en blijven ze ook zitten tot hun pensionering zonder ontwikkeling en kennisvergroting? Best scorende competenties bij de werknemers kunnen zichtbaar worden gemaakt door metingen te doen. En de volgende stap is dan om de mensen aan te sturen op die best scorende competenties. Kennis vergaren kan men doen door te studeren, boeken te lezen, cursussen te volgen en door ervaringen op te doen op allerlei afdelingen. De training en ontwikkeling bij talentmanagement is vooral gericht op ontwikkeling van competenties.

Tips voor talentontwikkeling:

1. Zorg dat alle HR-disciplines zich structureel richten op het ontwikkelen van talent.
2. Ongeveer 20 procent van de werknemers van een organisatie zorgt voor 80 procent van het inkomen van hun werkgever. Deze groep moet ‘gekoesterd’ worden.
3. Managers zijn slechts 10 procent van hun tijd bezig met training en supervisie. Er gaat te veel tijd verloren aan administratieve rompslomp en vergaderen.
4. Train talenten in nieuwe vaardigheden of bied ze projecten aan die afdelingsoverschrijdend zijn.
5. Blijf communiceren. Blijf in gesprek met de werknemers en los problemen op. Wees duidelijk en stel doelen.
6. Stilstand is achteruitgang en dat geldt zeker voor scholing en training. Bezuinig daar dus niet op en zorg dat medewerkers helemaal klaar zijn voor de toekomst.
7. Zorg dat er inzicht is in de behoefte van de klant, want dan weet men waar een organisatie zich op moet richten.
8. Focus meer op doelen in plaats op beoordelingen. Beloningen op de lange termijn zorgen voor gemotiveerde enthousiaste medewerkers.

Talentontwikkeling staat op Curaçao nog in de kinderschoenen, maar zal in de komende jaren zeker een noodzaak zijn om mee te kunnen draaien in deze wereld. We willen toch internationaal mee blijven doen? Ook bij de overheid is een grote behoefte aan goede werknemers die zich inzetten voor het algemeen belang. Laat ongebruikte talenten niet sluimeren, maar breng ze tot ontwikkeling, want ongebruikte talenten verliezen hun kracht. Er zit veel meer in de mensen dan men denkt en daar moet men zich op richten. Het zal bijdragen aan het zelfvertrouwen van de mensen, waardoor er meer inzet en enthousiasme ontstaat voor het werk met als gevolg: meer succes en betere resultaten.

Over management

Organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Quality Movement (vervolg)

In deze aflevering het vervolg van de veertien punten van Deming, die volgens hem de basis vormen voor kwaliteit en langdurig succes en waar elk bedrijf zich aan dient te houden.

Tekst: Jan de Ruijter

12: Bevorder trots in het werk, vakmanschap en professionaliteit

Er is niets ergers in een bedrijf dan werknemers die lusteloos en klakkeloos aan het werk zijn en alleen de uren aftellen. Als werknemers met elkaar spreken hoor je vaak de frustraties en klachten. Dat er niet voldoende materialen zijn, dat ze niet getraind worden, dat hun supervisors onverschillig zijn, dat er geen interne communicatie is of dat apparatuur niet werkt. Medewerkers willen met plezier hun werk doen, willen graag goed werk afleveren en daar trots en tevreden over kunnen zijn. Men heeft er vaak hard voor geleerd en men volgt veelal nog bij- of nascholing. Mensen zijn het effectiefst als ze binnen de gestelde doelen van hun taak de ruimte krijgen werkzaamheden naar eigen inzicht in te vullen. Zorg voor die ruimte en vier de resultaten, maak deze bekend, publiceer ze en deel de vreugde en trots. Schaf de jaarlijkse evaluaties af. Die leiden slechts tot frustraties en angst en verstoren de relaties tussen medewerkers en managers. Deze jaarlijkse evaluaties hoorden bij het originele M.B.O. van Peter Drucker en werden later reeds afgeschaft en vervangen door een maandelijkse objectieve beoordeling van de maandelijkse goals, gebaseerd op feiten, cijfers en getallen (Zie aflevering 10 van deze serie).

13: Zet een gedegen programma op voor algemene scholing en ontwikkeling

Naast on-the-job training (zie punt 6) heeft elke organisatie mensen nodig die zich blijven ontwikkelen door scholing, privé-opleidingen en zelfstudie. Dit verhoogt het niveau van medewerkers en daarmee de verbetering van de producten en het serviceniveau van het bedrijf. Het is een middel voor persoonlijke groei en vaak ook een beloning voor iemands inzet en prestaties. Vooral op het terrein van kwaliteitszorg zijn continue opleidingen en training nodig. De nieuwe methodes van deze 14 punten behoeven trainingssessies in het gehele bedrijf.

14: Betrek iedereen bij de veranderingen

De voorgaande dertien punten met veranderingen hebben directe gevolgen voor de dagelijkse werkzaamheden en het is noodzakelijk medewerkers direct bij de veranderingen in werkprocessen te betrekken om weerstand en mislukking te voorkomen. Beter nog, laat mensen er invloed op uitoefenen. Meestal weten medewerkers zelf heel goed hoe werkzaamheden verbeterd kunnen worden. Zo kan iedereen in een organisatie aan de veranderingen (lees: verbeteringen) meewerken. Dit betrekken moet vanaf het allereerste moment gebeuren, met voorlichting en informatie. De transformatie naar een bedrijf gericht op kwaliteit is een ieders werk, moet breed gedragen worden in de onderneming, er moeten voldoende mensen zijn met begrip voor de noodzaak voor de veranderingen. Management moet toegeven, en daar is moed voor nodig, dat het gejaag op kwantiteit niet tot duurzame resultaten heeft geleid en een ieder moet erkennen dat de veranderingen nodig zijn en die ondersteunen.

Als met de transformatie begonnen wordt, zal iedereen de veertien punten goed moeten begrijpen. De implementatie zelf is een vierstappenprogramma, de Deming Cycle, ook wel de Plan-Do-Check-Act Cycle genoemd en altijd uitgebeeld als een cirkel omdat verbeteringen aanbrengen een nooit eindigend proces is. PDCA kan toegepast worden op elk werkproces voor procesbeheersing en -besturing.

*Pl*an: staat daarbij voor: het identificeren en selecteren van een probleem, de oorzaken ervan vaststellen, de gewenste verbetering bepalen en een actieplan opstellen met maatregelen om de oorzaken van het probleem weg te halen.

Do: het plan uitvoeren.

*Che*ck: verifieer de resultaten en beoordeel of het probleem en de oorzaken verholpen zijn en de gewenste resultaten bereikt worden, dus of de verandering doelmatig is.

*A*ct: besluit of de verandering afdoende is of verder verfijnd moet worden en of er nog overblijvende problemen zijn. De cyclus eindigt niet na één doorloop, maar stelt een continu verbeterproces voor.

Bij de implementatie van de veertien punten zal men een aantal wat Deming ‘dodelijke ziektes en obstakels’ noemt, tegenkomen.

1: Gebrek aan doelgerichtheid, aan visie/missie

Het is de taak van het management om de richting van het bedrijf te bepalen, goede plannen voor de toekomst te hebben en langetermijndoelen te hebben. Waar geen richting is, heerst ziekte. Gebrek aan richting in een organisatie is dodelijk.

2: Nadruk op kortetermijnwinst, kortetermijndenken

Nadruk op de aandelenkoers en het dividend per kwartaal leidt tot beperking van de groei van de organisatie op lange termijn.

3: Jaarlijkse beoordeling van de medewerkers

Deze blijken in de praktijk een ziekte. De moeilijke functioneringsgesprekken en de subjectieve beoordeling van een personeelslid leidt tot angst en spanning op de werkvloer, het ontmoedigt teamwork, kweekt achterdocht en rivaliteit en krenkt mensen. Het verbreekt de relatie tussen medewerkers en managers.

4: Verloop onder management

De gewoonte van managers om veelvuldig van werkkring te veranderen kweekt carrièremakers die zich richten op snelle resultaten. Goede managers hebben hun wortels in het bedrijf en hebben de noodzakelijke kennis van de werkvloer. De ‘snelle’ managers leren het bedrijf nooit grondig kennen.

5: Bedrijfsvoering op basis van enkel en alleen de cijfers

Belangrijke data voor management zoals wat een tevreden klant de organisatie oplevert, hoeveel de mond-tot-mond-reclame daarvan oplevert e.d. zijn niet te meten maar moeten wel meewegen bij de bedrijfsvoering. Pure resultaten zijn onvoldoende maatstaf, er moeten meer factoren beoordeeld worden in het totaalbeeld.

*(Wordt vervolg*d)

Jan G. de Ruijter is thans gevestigd op Aruba als bedrijfsconsultant.
Reacties: j.deruijter@yahoo.com

Girobank legt een solide basis voor duurzame groei

De directie van de Girobank is uitgebreid met 2 nieuwe directeuren, te weten: de heer Stephen Capella en mevrouw Rochelle Monte. Girobank heeft deze twee zeer gemotiveerde professionals tijdens de presentatie van haar jaarcijfers aan de pers en het algemene publiek gepresenteerd. De directie wordt nu derhalve gevormd door: Eric Garcia (President en Chief Executive Officer), Stephen Capella (Managing Director en Chief Financial and Operational Officer) en Rochelle Monte (Assistant Managing Director).

"Girobank zal blijven innoveren, in producten en diensten om de klantenreis zo prettig mogelijk te maken." Rochelle Monte

"Als Managing Director belast met financiële- en operationele zaken, zal ik samen met mijn teams de financiële soliditeit van de bank blijven waarborgen." Stephen Capella

VLNR: Rochelle Monte Assistant Managing Director, Eric Garcia President en CEO, Stephen Capella Managing Director en CFOO.

De heer Stepen Capella is op 1 oktober 2010 in dienst getreden van de Girobank als Assistant Managing Director. De heer Garcia, huidige President en CEO van de bank, heeft onlangs bekendgemaakt dat de Raad van Commissaris de heer Capella tot Managing Director en Chief Financial and Operational Officer heeft benoemd. Stephen heeft om en nabij 15 jaar werkervaring in de financiële dienstverlening, waarvan ruim 10 jaar bij PricewaterhouseCoopers. Hij is voorts vier jaar bij een lokale bank werkzaam geweest, als Senior Manager Finance and Control. Hier was hij bovendien ook belast met het beheer van de beleggingsportefeuille van de bank.

Stephen staat bekend om zijn analytische vaardigheden. Met zijn uitgebreide financiële- en bancaire kennis weet hij zijn mensen op de juiste plek in te zetten, teneinde op een efficiënte manier organisatiedoelen te bereiken. Hij heeft aan de University of Texas zijn bachelor- en mastertitel in Accountancy behaald en is bovendien een 'Certified Public Accountant', geregistreerd bij de 'Texas State Board of Public Accountancy'. Deze jonge, zeer gedreven en sociaal betrokken directeur behartigt belangen van verschillende non-profit organisaties als bestuurslid.

De bank heeft ook een nieuwe Assistant Managing Director. Op 1 april jongstleden, was het precies 4 jaar geleden dat Rochelle Monte bij Girobank is begonnen als Senior Account Manager. Kort daarna heeft zij besloten een nieuwe uitdaging aan te gaan als Manager Product & Planning, waarbij zij verantwoordelijk was voor de introductie van nieuwe diensten en producten. Mobile banking is een van de nieuwe producten die haar team heeft gelanceerd. Het product Mobile banking is nu volop in ontwikkeling en de bank zal binnenkort een tweede fase introduceren, waarbij betalingen verrichten met een mobiele telefoon mogelijk zal zijn. Het gaat om betalingen via het sms-platform en via een speciaal ontworpen applicatie voor vierde generatie mobiele telefoons.

Naast het introduceren van nieuwe producten en diensten, was zij ook verantwoordelijk voor de strategie van Girobank. Als verantwoordelijke persoon voor het vertalen van de algemene organisatiedoelen, zoals opgenomen in het ondernemingsplan van de bank, naar meetbare targets, is ze van doorslaggevende betekenins in de algehele planning van de bank. Haar analytische vaardigheden gecombineerd met relevante financiële werkervaring als, onder andere, Portefeuille Manager bij het pensioenfonds APNA, maken haar voorts onontbeerlijk als beleggings- en risicodeskundige bij de bank. Behalve bij APNA, is zij onder andere bij PricewaterhouseCoopers werkzaam geweest als management consultant.

Zij heeft aan de voormalige UNA haar bachelortitel in Business Administration behaald en vervolgens heeft ze haar mastertitel weten te behalen aan de University of Tampa.

De heer Garcia blijft belast met de algehele leiding van de bank als President en CEO. Met 50 jaar lokale en internationale werkervaring in de bancaire wereld wordt kennis gecombineerd met ervaring: een solide basis voor duurzame groei■

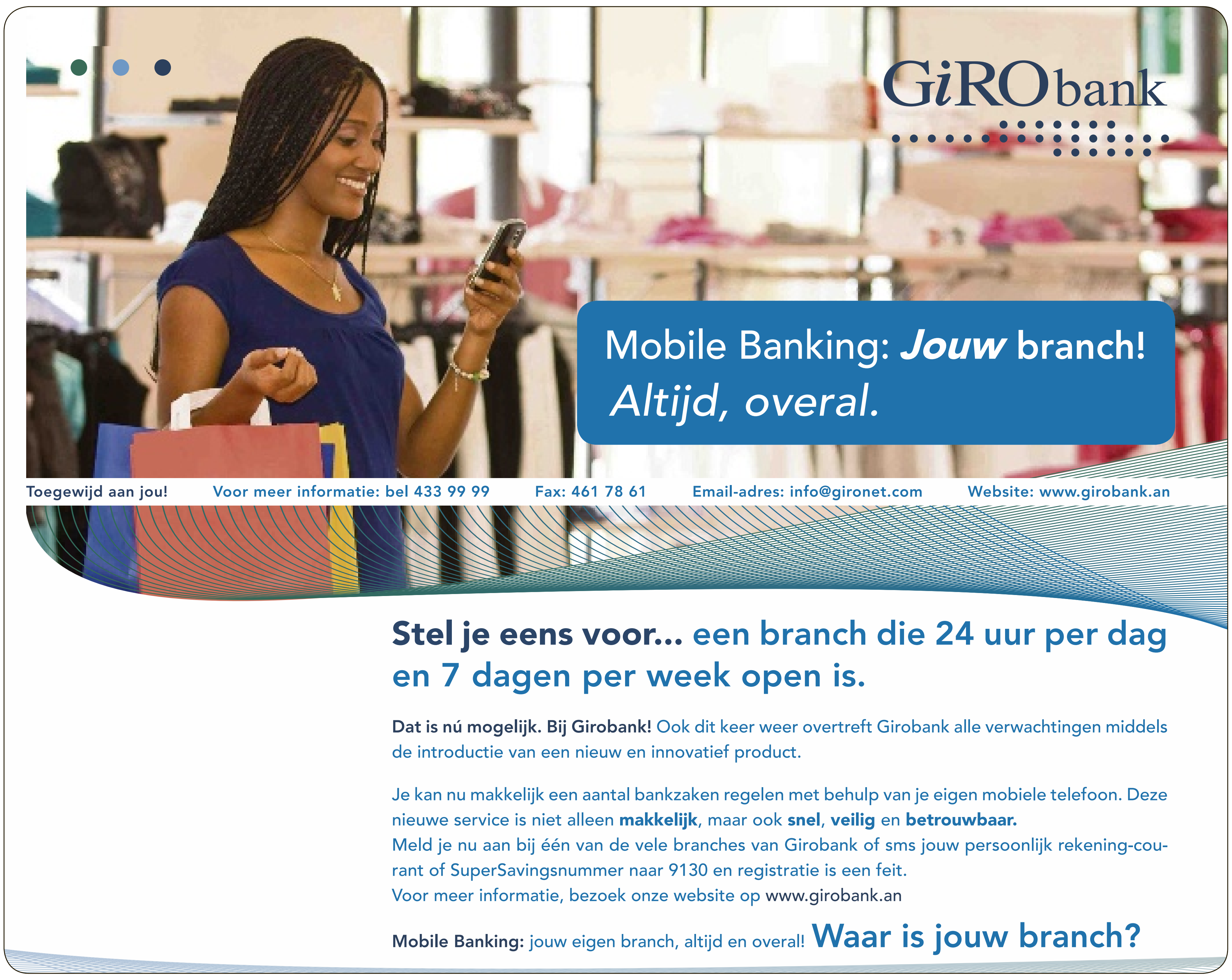

‘Fikkie’ in de Cariben (3)

De Verenigde Naties heeft het jaar 2011 uitgeroepen tot ‘Internationaal jaar voor mensen van Afrikaanse afkomst’, de Afrikaanse diaspora. In samenwerking met Unesco wordt dit jaar op Curaçao binnen deze context dan ook een serie activiteiten ontplooid. Onze medewerker Fred de Haas heeft zich in dit verband gebogen over de controversiële manier waarop Afro-Antilliaanse kinderen in de laatste eeuw onderwijs hebben gekregen.

In vier afleveringen in de Ñapa gaat hij onder meer in op de moeizame keuze van een onderwijstaal voor de Curaçaose scholen, de taak van regering en schoolbesturen, de situatie van minderheidstalen, de onderwijskundige adviezen van Unesco in 1951 en 2003, trekt parallellen met onder meer de situatie op de Frans-Caribische eilanden en geeft zijn mening over de volgens hem voor Curaçao op de lange termijn meest geschikte taalkeuze voor het onderwijs en het eiland. Vandaag aflevering 3.

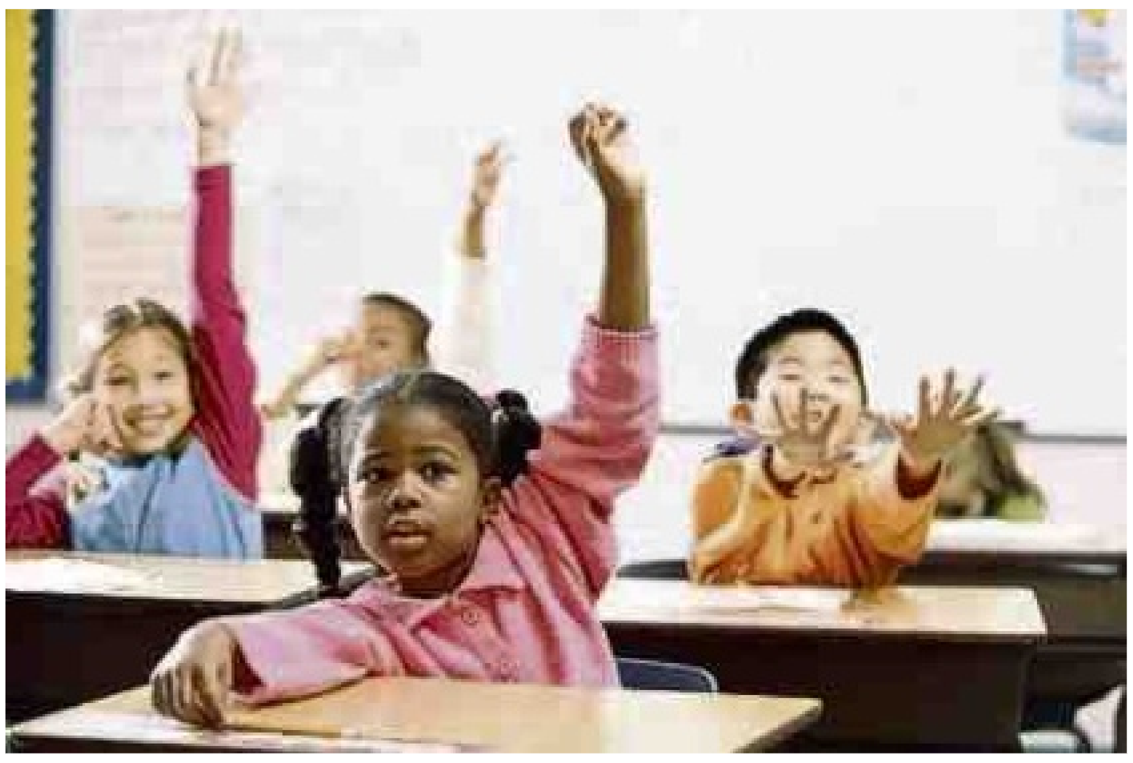

Tekst: Fred de Haas Foto’s: Archief

Regering en schoolbesturen: Curaçao
Volgens de Unesco is het niet de taak van een schoolbestuur, maar het privilege en de taak van een regering om te bepalen welke taal de taal van instructie is in het openbaar onderwijs. Als de moedertaal - het Papiaments - taal van instructie is dan zijn de volgende overwegingen van belang:

- Het is de taak van een regering ervoor zorg te dragen dat docenten kunnen beschikken over adequaat lesmateriaal in het Papiaments. Je kan geen hervormingen introduceren en tegen leerkrachten zeggen ‘Kijk maar hoe je die hervormingen doorvoert op je school’. Het Kolegio Erasmo is indertijd het bekende slachtoffer geworden van het gebrek aan visie van de toen verantwoordelijke politici en van de verregaande veronachtzaming van deze taak door de regering.
- Docenten kunnen en mogen niet extra worden belast met het ontwikkelen van teveel ontbrekend lesmateriaal. Dat is specialistisch werk. Leerkrachten kunnen die extra druk niet aan. N.B. Het was onverantwoord om een Papiamentstalige school als Kolegio Sarto in Soto maar te laten aanmodderen. Het schoolhoofd hoopte het gebrek aan Papiamentstalige schoolboeken met de acht andere Papiamentstalige scholen op te kunnen lossen (zie op internet: NRC, 11 augustus 2008, artikel ‘Curaçao schakelt terug op het Nederlands’; nrc.nl - nieuwsthema’s - antillen).
- Het is de taak van de regering om er zorg voor te dragen dat er zeer goede opleidingen zijn voor het lesgeven in en over de moedertaal. Opleidingen moeten worden afgesloten met een volwaardig examen. De focus moet gericht zijn op analytisch en synthetisch denken in de moedertaal.
- Leerkrachten hebben het recht en de plicht om zich te laten bijscholen en nascholen.

Onderwijs in gevaar?
Niet zolang geleden viel mijn oog op een ingezonden stuk dat op 26 en 27 januari 2011 in de Nederlandstalige Curaçaose kranten verscheen. De titel van het stuk luidde: ‘Onderwijs in gevaar’ en het was geschreven door de vorige minister van Onderwijs (nog van de Nederlandse Antillen), mevrouw O.V.E. Leeflang (ik herinner me haar ook als performer in de opnieuw bewerkte tumba ‘Brisa Positivo-Papiamentu’ waarin zij op onovertroffen ritmische manier ‘papia... papia Papiamentu’ zong).
Omayra Leeflang reageerde hierin - bezield van twijfels - op een ‘aan haar toegestuurd document’ dat 118 actiepunten bevatte over het voorgenomen beleid van de huidige regering. Zij beschouwt in haar ingezonden bericht sommige van die actiepunten als ‘een serieuze bedreiging voor de democratische rechtsstaat’ en ‘een gevaar voor het Onderwijs’.
Ik heb enkele van de door haar vermelde actiepunten betreffende het onderwijs in en over de moedertaal en in de vreemde talen op Curaçao eens nader bekeken.
Het betreft de volgende punten uit het document (het commentaar van Leeflang staat tussen haakjes, achter het woord ‘Lees:’).

1. Instellen van een raad voor de bescherming van de populaire Afro-Curaçaose cultuur (Lees: instelling van discriminatie en etnische verdeeldheid).
2. Oprichten van een cultureel-educatief televisiestation om de meerderheidscultuur van Curaçao te bevorderen (Lees: met belastinggeld van de multiculturele gemeenschap).
3. Onderwijs nationaliseren; afschaffing van privé-onderwijs (Lees: tegen de vrijheid van onderwijs).
4. De instructietaal van het onderwijs is Papiaments (Lees: nu bij wet Papiaments, Nederlands en Engels en schoolbesturen zijn vrij om één van de drie talen of een combinatie te gebruiken als instructietaal).
5. Spaans en Engels worden vaktalen op school (Lees: Nederlands wordt helemaal afgeschaft).
6. Voor specialisatie en professionalisering moeten de beste studenten studeren in de regio in landen zoals Cuba, Venezuela, Trinidad en Colombia (Geen commentaar van de ex-minister).
7. Leerkrachten voor het voortgezet en hoger onderwijs moeten uit de regio worden gehaald en de komst van specialisten uit Nederland moet worden stopgezet (Lees: een Curaçaos reisverbod voor Nederlandse specialisten op komst?).

Algemeen commentaar van de ex-minister: “Een troost is het feit dat het gehele onderwijs en daarbij ook het meertalig beleid in wetgeving is vastgelegd tijdens het kabinet-De Jongh-Elhage.”

Eerlijk gezegd vond ik het commentaar van Omayra Leeflang nogal pessimistisch.
Mijn eerste reactie op de in het document genoemde actiepunten was eerder positief. Zij voldoen namelijk globaal aan de principes zoals deze zijn uiteengezet door de Unesco (waar Curaçao al sinds jaar en dag lid van is) en die door vele landen worden erkend:

Principe 1: Unesco is voorstander van instructie in de moedertaal als een middel om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren door voort te bouwen op de kennis en ervaring van leerlingen en leerkrachten.
Principe 2: Unesco is voorstander van tweetalig en/of meertalig onderwijs op alle niveaus als middel om sociale gelijkheid (voor mannen en vrouwen) te promoten en als een van de voornaamste elementen van samenlevingen waar meerdere talen worden gesproken.
Principe 3: Unesco is voorstander van taal als wezenlijk onderdeel van interculturele opvoeding om begrip aan te moedigen tussen verschillende bevolkingsgroepen en om respect te waarborgen voor fundamentele rechten.

Onder het eerste principe voegt Unesco er nog aan toe dat onderwijs in de moedertaal zo lang mogelijk op de scholen moet worden voortgezet. Als er binnen een gemeenschap meerdere talen worden gesproken dan moet er naar worden gestreefd om die groepen onderwijs te geven in hun moedertaal en te helpen met het leren van de officiële taal van instructie. Ook dient er te worden gezorgd voor een goede productie en distributie van lesmateriaal (N.B. dat was op Curaçao dus absoluut niet het geval! FdH). Leerkrachten moeten een degelijke opleiding hebben genoten, in staat zijn om in hun moedertaal les te geven en op de hoogte zijn van de leefcultuur van hun volk (N.B. van de eerste twee vereisten was geen sprake! FdH).

Ik kan me in het licht van bovenstaande ook niet voorstellen dat het Nederlands, zoals de ex-minister suggereert, zomaar verdwijnt. Er zullen ongetwijfeld door de regering adequate voorzieningen worden getroffen om het Nederlands sprekende deel van de bevolking van onderwijs in de moedertaal te voorzien. Voor zolang dat nodig is. Men zou zich ook kunnen voorstellen dat het onderwijs op een gegeven ogenblik in het Engels wordt gegeven.

Unesco is er ook voorstander van (principe 2) dat men al gauw begint met het - in oplopende intensiteit - aanleren van een tweede en derde taal zonder dat de moedertaal hierdoor in het nauw komt. Als men de tweede taal tot taal van instructie wil maken, dan kan dat pas als de leerlingen met deze tweede taal voldoende vertrouwd zijn.

Dat het Caribisch gebied in het aan de ex-minister toegestuurde document wordt gezien als een belangrijke bron van het verwerven en uitwisselen van kennis is zonder meer voor de hand liggend. Ik zou me, bijvoorbeeld, heel goed kunnen voorstellen dat er leerkrachten uit Jamaica, Colombia, Puerto Rico of andere Engels- en Spaanstalige landen worden geworven die op Curaçao lesgeven in hun moedertaal (Engels, Spaans). Deze docenten zouden dan vanzelfsprekend de juiste bevoegdheid moeten hebben, in staat zijn over de grenzen van hun eigen (moeder) taalgebied heen te kijken, een Curaçaose inburgeringscursus moeten volgen en bereid zijn om Papiaments te leren.

Unesco legt er nog eens de nadruk op (principe 3) dat het leerplan erin moet voorzien dat de cultuur, de geschiedenis, de taal en de identiteit van minderheden de nodige aandacht krijgen. Natuurlijk binnen realistische en praktische grenzen.

Wat het algemene commentaar van de ex-minister betreft: het feit dat het hele onderwijs door de vorige regering in wetgeving is vastgelegd is geen wet van Meden en Perzen. Wetten kunnen net zo democratisch worden veranderd als ze worden ingevoerd.

Taalkeuze
Het ligt in de rede dat de regering van het land - niet een schoolbestuur! - vaststelt welke talen er op school verplicht worden onderwezen. Natuurlijk heeft de regering in dat geval ook de verantwoordelijkheid voor het (laten) produceren van voldoende lesmateriaal en het (laten) opleiden van bevoegde leerkrachten. Het taalinstituut Fundashon pa Planifikashon di Idioma (Stichting voor Taalplanning) is al enkele jaren bezig met het succesvol uitbrengen van lesboeken voor en in de moedertaal.
Er bestaat helaas twijfel over de kwaliteit van de leerkrachten. Enkele jaren geleden beheerste een derde deel van de leerkrachten nog onvoldoende hun moedertaal om er goed les in te kunnen geven.

De keuze voor Papiaments als taal van instructie is alleszins juist, omdat het hier de taal van de overgrote meerderheid betreft en de meerwaarde van het gebruik van Papiaments voor het sociale en spirituele welzijn van de kinderen overduidelijk is. ‘De kinderen begrijpen nu eindelijk wat ze lezen’, zegt een Curaçaose schooljuffrouw. En: ‘De kinderen die ik vroeger in het Nederlands les gaf waren bang om te praten. Als ik vroeger een vraag stelde aan de klas, bleef iedereen stil, maar deze leerlingen willen altijd de beurt’ (NRC, 11 augustus 2008, artikel ‘Curaçao schakelt terug op het Nederlands’; nrc.nl - nieuwsthema’s - antillen).
De opmerking van Joceline Clemencia in haar monografie uit 1999 is in dit verband dan ook veelzeggend: ‘Our Netherlands Antilles University students are not able to communicate in Dutch. If they do not speak in Papiamentu, they will not say anything, they are very negative about the future and they do not read the newspapers’ (Zie op internet ‘Education for all in the Caribbean: assessment 2000 monograph series’). Het is te hopen dat de studenten van de University Da Costa Gómez (de omgedoopte UNA) een beter lot beschoren is.

(Wordt vervolgd)

Joceline Clemencia

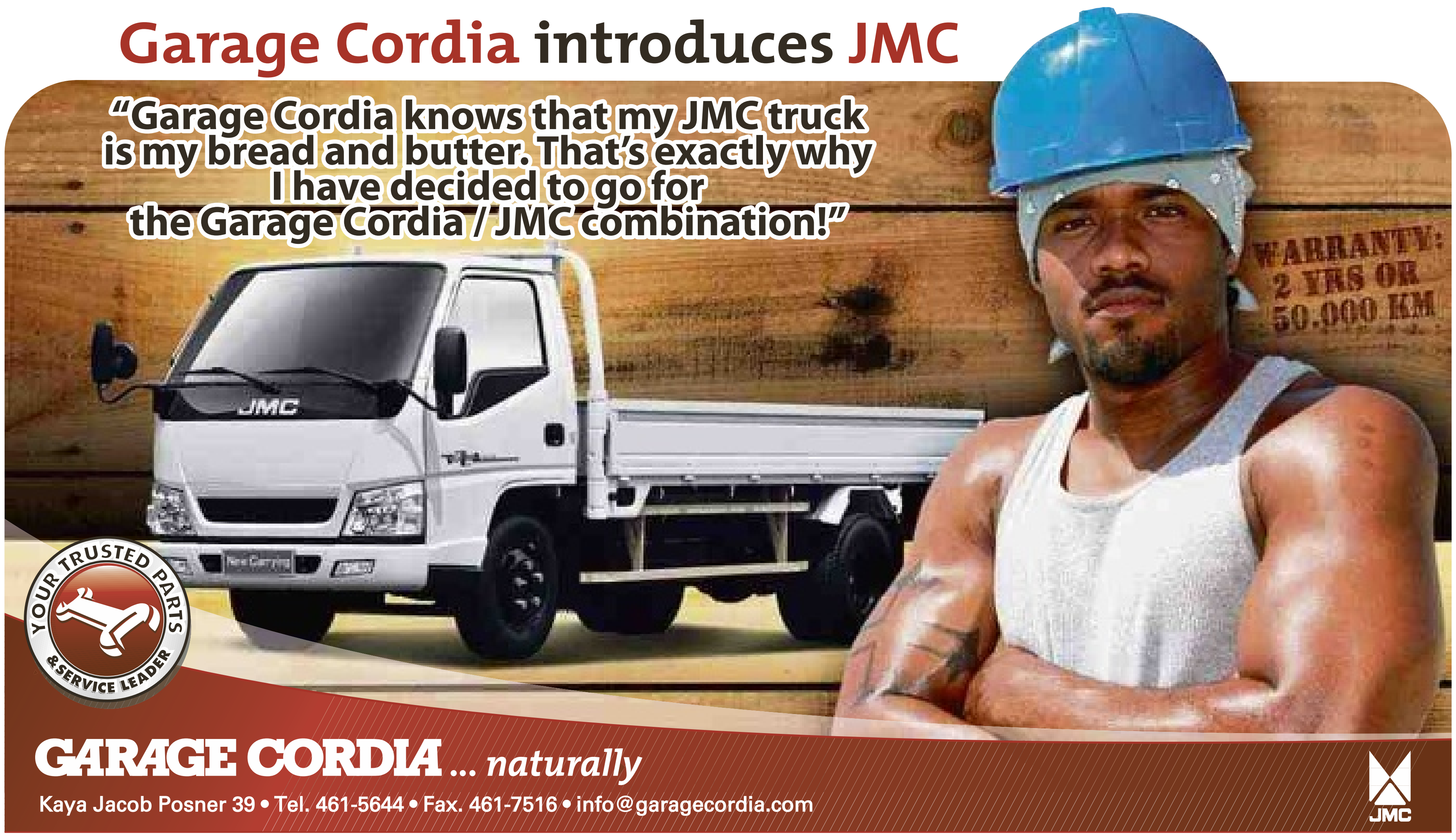

Omayra Leeflang